

6732
מספר
VI

יוצא על-ידי
אגודת הסופרים העברים
בארץ-ישראל

מזאונים

שבועון לספרות, לבקורות ולדברי אקנות

התוכן

- א. ימי השבוע: המשך העבודה: "אחדות העבודה"; זכר ברנר.
- ב. אבוי ממעמקים שיר אורי צבי גרינברג
- ג. חיי ועשיתי קונסטנטין ברונר
- ד. איזוק הורש וייס עם תמונתו פ. לחובר
- ה. י. ח. ברנר שלום שמרייט
- ו. הפסיכולוגיה האינדיבידואלית מרדכי ברכיהו
- ז. רשימות:
- 1. א. מ. ברכיהו א. מ. ל.
- 2. להופעת הספר "מעבר לחושיות" ה. ברנמן
- 3. בין הגדות עתיקות וחדשות מ. נרקיס
- 4. להארת השאלה של התנועה העברית בגולה-נ. ביסטריצקי
- ח. בקורת ספרים:
- 1. עצבון שמואלי
- 2. ניסן סן
- ט. בעולם הספרות, האמנות והתרבות
- י. פיליטון: במעגל א ר. ב.

גליון
א
(נא)

תל-אביב
י א י ר
ת ר צ

מחיר המודעות	מחיר החתימה
עמוד שלם - 5 לא"י; חצי עמוד - 2.750 לא"י; רבע עמוד - 1.500 לא"י; 1/8 עמוד - 800 מ"ג; 1/16 עמוד - 500 מ"ג.	בארץ-ישראל: לשנה 1 לא"י; לחצי שנה 500 מ"ג
למודעות קבועות - הגנה מהמחירים הנ"ל לפי ההסכם עם ההנהלה. המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות וסגנון.	בחוץ-לארץ: לשנה 6 דולרים; לחצי שנה 3 דולרים
	מחיר גליון בודד בארץ-ישראל 20 מ"ג; בח"ל 12 סנט

Tel-Aviv
Mail 8
1930

הכתובת: מאזנים, ת. ד. 50, תל-אביב, ארץ-ישראל
MOZNAJIM, P. O. B. 50, TEL-AVIV, Palestine
לטלגרמות: MOZNAJIM YAVNEHST. TEL-AVIV
בית המערכת: ת"א, רח' יבנה 19; ההנהלה: רח' יהודה הלוי 6

"אחדות העבודה"
 ירחוץ מפלגת פועלי ארץ-ישראל

החוכרת הראשונה של הירחון
**"אחדות
 העבודה"**
 תופיע בחדש מאי

מחיר החתימה לשנה: בארץ 1 לא"י.
 בחוץ-לארץ: 6 דולר. בהזמנות לפנות להנהלה:
 תל-אביב. ת.ד. 36 ולסוכנים במקומות.

"גלים" מתקבלת החתימה לשנה
 השניה על השבועון העברי
 היחידי בפולניה

יוצא בהשתתפות טובי הסופרים ובעריכת מ. טשודנר
 בגליון י"א (שנה שניה) באים דבריהם של סופרים אלה:
 אונגרפלד מ. (וינה), אלישבע, ארנסט ש. (תל-אביב)
 ארצי פ. בן-שם (ד"ר פלדשוה) (ורשה), באדר גרשום
 (נוי-זורק), גולדנברג מ. (רומניה), גרינשפן א. ד"ר (וילנה),
 הלוי ח. ש. (ירושלים), דרוק ח. (ברלין), טריווש י. א.,
 טשרנא ש. י. ד"ר (וילנה), לנסקי ח. (לנינגרד), מייטוס א.
 (רומניה), נתנאלי י. (לבוב), פינלס ש. (וילנה), פרסקי
 דניאל (וילנה), רמון י. צ. (תל-אביב). שלום-עליכם (מעזבונו)

מחיר החתימה: לשנה: 15 זהובים, לחצי שנה: 8 זהובים,
 לרבע שנה: 4.20 ז', לחודש: 150 ז',
 גליון בודד: 40 -
 בחוץ לארץ: לשנה: 2.50 דולרים, לחצי שנה: 1.25 ד',
 גליון בודד: 6 סנט -
 הכתובת: Redakcja "GALIM", Wilno Slowackiego
 P. K. O. 81,344.

יצא לאור ונמצא למכירה בכל בתי מסחר הספרים

ש ע ר י - ה מ ז ר ח

מ א ת
 טוביה ב. אשכנזי

ה ת ו כ ו ן :

אסעד אל שוקריי. - אצל המופתי הישיש
 של טבריה. - יב. בעבר-הירדן מזרחה. -
 בארמונו של האמיר עבדאללה; - שיחה
 עם ראש המיניסטרים; - המועצה המחור-
 קקת; - האופוזיציה; - בנסיכות עבר-
 הירדן; - הלגיון הערבי. - יג. הואהבייס.
 - יד. הדרוויים. - טו. חיל הספר. -
 טז. בתוך הסבך.

במקום הקדמה - היחסים בין היהודים
 והערבים אחרי הכבוש. - ב. הקולונל
 לורנס והערבים. - ג. סיר גילברט סלייטון
 ערב והציונות. - ד. סן ג'ון פילבי.
 ידיד הערבים הקפיטן גורדון קנינגי.
 ו. רומא וירושלים. - ז. פייל והציונות.
 ה. אמין אל רוחני. - ט. המועצה המוש-
 למית העליונה. - י. שיחה עם השייך

הספר מכיל 18 גליונות דפוס. בלוית 15 תמונות. המחיר בל"כ 180 מיל. מכורך בד 320

ה מ כ י ר ה ה ר א ש י ת :

בתי מסחר ספרים "מוריה" תל אביב, ירושלים, חיפה, טבריה והמושבות.
 בהזמנות מחו"ל:

Moria Book Store, Palestine, Tel-Aviv, Herzl street.

ד ר ס ט א

25966

405 E07
JSA
P
II

יוצא על-ידי

אגודת הסופרים העברים בארץ-ישראל

העורך: ר' בנימין

קיאונים

שבועון לספרות, לביקורת ולדברי אקנות

גליון א (נ"א)

ירושלים - תל-אביב, י' באייר, תר"ץ

שנה שניה

ימי השבוע

הוטק סטנדרט

ניכר כי מיסדי הירחון הזה רוצים במחשבה תחלה לתת לו צביון מיוחד שימלא גם צורך מיוחד: הירחון בא להרחיב את דעתו ולהעמיק את הכרתו של בן-הדור בשאלות ישוביות, מדיניות, חברתיות, כלכליות, תכנית זו היא מצד אחד די רחבה ונותנת מרחבייה להלך הנפש, מצד שני היא גם די מצומצמת ומוגבלת ומסויגת, כדי שתדע המערכת בכל זאת את אשר לפנייה ולא תפשוט ידיה בכל אשר יודמן לה באקראי. יש לברך את צבור הפועלים והקרובים אליו למפעל הזה. הוא עלול להכניס את הנשימה הרחבה לתוך חיינו והתבוננותנו, הוא עלול לקשר את אנשי המחשבה שבנו עם היסודות ועם המרחב.

זכר זרנכ

עם כל התחדשות התנועה בספרותנו צף ועולה ממילא זכרונו. קראו לו זה עתה: "מורד". קראו לו: "בונה". כי הוא היה בבונים, אחד ומיוחד שבהם. אנו אשר אתו התהלכנו ראינו את הקו הזה כראש וראשון בתכונתו. הוא היה בעל אופי מסובך והוא בכח הנתוח העצמי החריף שהיה מיוחד לו, הכיר בזה אך מעבר לכל סבך עמד יצר הבניה, עמד חשק העבודה, באלה נגאל. לא פסק מוחו, לא פסקו ידיו מעבודה. בימים של ערות ואינטואיציה כתב את ספוריו ורשימותיו, בימים של לאות תרגם, בקר, ערך, עורר, ותמיד ותדיר שש לקראת עבודת חבדים, תמיד ותדיר הכיר בעונג ובשמחה ביצירותיהם המוצלחות של אחרים, תמיד ותדיר הושיט יד-עזרה ושלח מלה מעודדת למתחיל. למנסה, לשואף. הספרות היתה הספידה המיוחדת, כמו יסוד המים לדג, לא העמיד דרישות שאין למלא. לא דרש גאוניות. דרש רק כנות. עבודה ישרה ותמה. תן את אשר בכחך לתת. זהו הכל. הספרות היתה מקור אשרו ומעין צערו. גידולה של הספרות, של חברה-סופרים, היה ממש ענין פרטי, אישי. ועתה, בהסתובב מחדש גלגלי-הספרות בהיקף שעוד לא היה כדוגמתו, מתעוררת בלי-משים השאלה: אילו לא נגזר מארץ החיים כעת הזאת לפני מספר שנים, אילו נשאר בחיים והיה ממשיך ועובד בתוכנו - מה היה יחסו לכל התנועה הזאת ולכל הסכויים האלה?

ב.

עם הגליון הזה, הראשון לשנתם השניה של "מאזנים" ממשיכים אנו את המפעל הספרותי, שאנו עמלים בו. איש לא יתאונן כיום על חוסר תנועה בשוק הספרות העברית. איש לא יקבול על חוסר במות ספרותיות ליצירה העברית. הימים ימי גאות, תרתי משמע. ביחוד בולטת העובדה של רכזי הספרות העברית בארץ, בה בשעה שגם הגולה מתאמצת להחזיק מעמד ואם יש כאן המשך העבודה, ואם יש כאן גם מאמצים לא-קטנים לבצר את הבמה הזאת, לשכלל ולגוון ולגמש אותה, הרי אין החזיון הזה נובע מתוך דלות והצטמקות, כי אם דוקא מתוך שפע והתרחבות.

התנועה המרובה עתה בשוק הספרות העברית אומרת: יש בר בספרות. המלה העברית משמשת מקור למשק כלכלי, בזה יש בודאי מן המעורר והמדומם. לזמן כזה התפללנו ולשמו נעשו המאמצים בזמנים עברו. באשרנו, כי יצאנו מן המיצר ומן המחנק. באשרנו, כי עשרות סופרים עובדים כיום בקביעות את עבודתם מתוך הכרה, כי הם באים על שכרם ברב או במעט. ואולם דוקא המצב הזה מחייב את צבור הסופרים ואהבי-הספרות לדאוג לכך, שתתקיים במה ספרותית מרכזית, שאין לפנייה חשבונות-כלכלה, במה ספרותית כללית, שאינה תלויה במורל פרטי או אפילו בסיעה חשובה, אלא נמצאת בקונטקט ישיר עם הצבור הגדול של הסופרים ונשמעת אליו בודאי שיש קשיים לא-מעטים בדרך זה ובכוון זה. אך ההכרה בנחיצותה עוזרת לנו להתגבר על הקשיים האלה. ובמובן זה ממשיכים אנו את עבודתנו לשנה השניה.

"אחדות סטנדרט"

המאורע החשוב ביותר בספרותנו בימים האלה הוא בלי ספק יסוד הירחון, "אחדות העבודה" ע"י הסתדרות העובדים. בשעת הכתב הטורים האלה עוד לא יצאה החוברת הראשונה. ברם, על-פי ההכנות ליסוד במה חדשה זו, על-פי היחס הרציני של מיסדיד יש להניח בבטחה, כי בבמה חדשה זו תתעשר ספרותנו עושר חדש. על-פי תוכן החוברות הראשונות, שנתפרסם במאזנים

אָבוי ממעמקים

(פרק מספרי „עם ספין בלבי“)

במתים בידי אלהים נשכחו מלבבכם בְּתַמִּי הַקְּבָרוֹת תְּלַלִּיכֶם קְצוּצֵי הַיָּדִים, בְּרוּחֵי אֲבָרֵי הַסִּין
בְּחֶרְבוֹת הַנוֹצְרִים בְּאוֹקְרִינָה וּבְחֶרְבוֹת הָאִישׁלָם בְּצִיּוֹן הַמְּשֻׁפָּלָה.
תְּלַלִּיכֶם שְׂפוּכֵי הַמַּעֲיִם, חֲרוּשֵׁי הַגֶּב, דְּקוּרֵי הַעֵינָיִם, הַלֵּב וְהַצֶּלַע.
תְּלַלִּיכֶם פְּחוּמֵי הַגְּלָגֶלֶת, בְּרוּחָהּ מִצְוָאָר, תְּלַלִּיכֶם צְלוּוֵי הַרְגָּלִים בְּרַגְלֵי הַעֵינִים
בְּאֵשׁ מְדוּרָה, שֶׁהֵצִית הָאוֹזֵב בְּבֵיתְכֶם.
תְּלַלִּיכֶם שְׁדָרְסִים וְדָרְסִים בֶּן הַגֶּר וְדַ הַדָּם, בְּעַנְבֵי וְכֹנִית בְּנֵת וְכֵבִית הַבְּדִים,
וְאֲשֶׁר גַּם הִיבְאוּ לְקַבּוּרָהּ בְּפֶשֶׁר הַשְּׁחוּט; מֵרַ מִמְּנוֹת הָיָה זֶה הַמְּנוֹת; מִמוּעָד וּמִבְּתָק.
אֲבָרִים אֲבָרִים בְּדָלִים מְנוּפִיָּהֶם, אָבּוּ! שְׁלַקְטוּ הַמְּלַקְטִים הַיְהוּדִים אִי־מִפָּה אִי־מִשָּׁם
מִשְׁכַּבְתֶּם דָּם וְמַח קְרוּשָׁה,
וְלֹא יָדְעוּ לְחַבְרָם לְגוֹף מֵת מְעַטָּף בְּתַכְרִיד,
כִּי אֵין פֶּה לְגוֹף מֵת שְׂכֻזָּה שְׂנִיגִיד לְמַלְקָט; זֶה שְׁלִי וְזֶה לֹא!
הִזוּ לְמָה אֲדַמְכֶם, יְהוּדֵי, בְּכַפּוֹת הַשְּׂכָחָה?
— אַתֶּם מְשׁוּלִים לְתִיָּה שְׂאִינָה וְזִכְרָת וְלֹדוֹת יִצְאוּהָ בְּזִמּוֹן.
בְּכַפֵּי יְרוּשָׁלַיִם אֲטוּמוֹת גַּם אֲנִי נִפְשָׁכֶם לְאוֹתָהּ הַבְּכִיָּה הַזֹּאכִית אֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם
מֵאוֹתָם הַבּוֹכִים שְׁעָמְדוּ בְּחֻלְמֵי עֲרַפֵּל בְּבִגְדֵים וּמְסֻכּוֹ וְשָׁם חָם וּמְלוּחַת עַל בְּתָרֵי הַרוּגִיָּהֶם;
וּמְאִלוּ בְּבָלִים, תִּימָנִים שְׁעָמְדוּ מִתְּנַפְחִים אֲזוּ בְּשִׁבְרוֹן מְתָנִים
וְתִלְשׁוּ בְּשַׁעֲרֵם וְצָבְטוּ וְשָׂרְטוּ בְּלִחְוִים — —
אַתָּה, לֹוֹ הַבְּכִיָּה הַזֹּאכִית שְׁשָׁקְעָה פֶּה בְּבוֹר בְּאֶבֶן הַנֶּתֶד וְאֲשֶׁר הִיא נִבְבִּית עוֹד נִבְבִּית
מִכָּל שֶׁעַל עֵבִי אֲדַמָּה:
בְּיָתֵר תִּמְצִית יְגוּנִים וּבְיָתֵר יְאוּשׁ מְכֻלָּה וּבְיָתֵר דְּוֵי אֵשׁ וּבְיָתֵר נְפִרִית אֵל הָאֵף — —
הִזוּ כַּפֵּי אֲשֶׁר פִּעַם נִגְרַ עָלָיו דָּם וְזָב מַח וַיִּשְׁתֶּה בְּחַנְיָו וַחֲרִיצָיו עֲבִי כְלוֹת בּוֹ כָּל לַח,
לֹא תוֹכְרוּ גַם אַתֶּם אֶת הַדָּם שְׂנִיגִיד לְפִי חֶרֶב פְּלִשְׁתִּי עַל רַצְפַּת בֵּיתְכֶם,
צַחֲצַחְתֶּם כָּל נַעַל אֲשֶׁר בּוֹ עֲבַרְתֶּם אֶת הַיָּם הַקָּשׁוֹן הַרוֹחֵחַ...
בְּכִסְתֶּם כָּל בְּתֵם אָדָם שְׁנַחְתֶּם בְּכִסּוֹתְכֶם,
שִׁפְשַׁפְתֶּם רַצְפוֹת, סִדְרַתֶּם הַקִּירוֹת בְּסֵם בְּתֵב הַדְּמִים הָאִים נִצְמַד בְּזִנְיָהּ מִכָּל חֲתָד,
וּפְתַחְתֶּם חֲלוֹנוֹת לְאוֹר הָעוֹלָם; שְׁתַּצֵּא הַקְּדָרוֹת וּבְאוּ נִגְחָתוּ.
וְכִבְדוּ יַדְעוּ דָּם, מִכָּבֶד הַמִּצְפּוֹן שְׁלַכְכֶם: לֹא כִבְדוּ הַקְּבָצוֹן, אַתָּה, כִּבְדוּ הַרוֹצֵחַ הַזֶּה
אֲשֶׁר פִּעַם־פִּעַמִּים רָחַצוּ וְסַחְטוּ וַיִּבְשׂוּ — —
אַתָּה, כִּמוֹ הַרוֹצֵחַ הַזֶּה שָׁב לְמַלְאכַת יוֹמוֹ, אֲכָלוּ וְרָבְעוּ, סִמוּי מַעֲיָנֵי אֱלֹהִים וְשׁוֹפְטִים מַעֲנִיָּשִׁים,
גַּם אַתֶּם, קְרוּבֵי הַנְּרָצָה, שְׁקִטִים וּנְבוֹנִים!
גּוֹרְלְכֶם בְּשׂוּדָה קָטַל לֹא הִשְׁחִיו אֶת עֲצָמוֹ וְלֹא נִאָּחַזוּ בְּיַדְכֶם כִּמוֹ חֶרֶב פִּיפִיּוֹת
בְּיַדֵי תִילִים לְבַיִת הַמֶּלֶךְ דָּוִד!
לֹא טַעַם בְּרוּל לְיִסּוּרֵיכֶם אֲשֶׁר מִמִּינֵי יָקַח שְׁפוּד־נִזְקָמִים שֶׁל סִיקָרִיק,
כִּי טַעַם כְּפוֹת מִמָּסוֹס נִפְשׁ!
מִשְׁלִיבוֹת יְמֵי הַיָּגוֹן לֹא סִלְמַתֶּם סֶלֶם לְגִבְהוֹת הַזְּעָקָה בְּעוֹלָם,
וְאֵף לֹא כִמְדַחַת תִּקְעַתֶּם אֶת חֲרוֹן הַשְּׁחִיקָה אֵל עַמְּךָ מוֹסְדֵי תִיקוּם!
הַנֶּכֶם נִקְנִי סוּף נְעוּצִים בְּכַצַּת תִּיבָה: אִם סַעַר יָבֵא — יְכוּפֵף; וְאִם לֹא — מַעֲמוּדוּ.
לְשׁוֹנְכֶם בְּעַנְבֵי פִעַמִּים סֶתֶם, לֹא שֶׁל בֵּית תְּפִלָּה.
צַחוּק בְּפִיכֶם, אוֹ פִטְפוּט. לֹא קָלְלָה וְלֹא יָעַם.
לֹא מִכַּת נְבוּזָאָה כְּמִכַּת הַחֲמָה בְּעוֹר גֶּב.
לֹא מִבֶּטֶח הַנִּצְמָד בְּנַחֲלַת בְּפָנָי כָּל נִפְגָּשׁ — —
מִשׁוֹרְרֵי שְׁקָר לְכֶם פּוֹרְטֵי בְּכִנּוֹר עַל הַשּׁוֹא הַמוֹחֵב,
כְּאִלוּ לְכֶם הַיְבֻשָׁת מִשְׁנֵי עֲבָרֵי הַיָּרְדֵן, בֵּית מִקְדָּשׁ לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַהַר

והצי על הים - שלכם!
 ואת הלחם תאכלו ולא תדעו כי בצעתם פרוסת מני לחם גויות המתים.
 ואת הפנים תגמעו במבשל ואת היין תשתו ולא תדעו כי מדם כי מדמע המת השתיה
 וממימי כליות נקובות - -
 על במת תיאסרון בלילות מפליא המוקיון להצחיק בלטי - ואתם יושבים וצוחקים!
 ובבתי הקברות, אי שפונים חלליכם, או סעדה עמקה ומציצה לתולעת כנען - -
 אתם שקטים ונבונים וצוחקים.
 וכמכם שקטים וצוחקים הרוצחים הערבים, החרב שזקמה בנדנה ושקט הפגיון
 כרעיון ליום אד - - ויפים הלילות בכנען...
 בלילות הם רוקדים, אמני הנבחים, בכפרים מחת שמי אדני העברים היפים,
 מדונה הם עורכים וכרה, ובאש הם צולים שיהודי, שיהודי שיהודי מן הדור,
 וזוללים מן השנה בתאות חד גרויה, באלו מפשר יהודי שנתחד לפי חרב.
 מדונה הם עורכים (דין מחמד באש) ולאורה מצוה לספר כרב צחוק ובחרחור גרון
 את ספורי החתונה הכריתיה הקצוץ בגויות;
 את פלאי הדלקה של כל בית, כל גרן ורפת.
 הפה מספר והיד מוסיפה לתת דמות: אלה פלאי דמיון של רוצחים אשר עוד לא כתובים
 עלי גליון בפנקס הקהלה האמללת: קהלת הגולה העברית בציון המשפלת - -
 ואשר מעין זה תמצאו אי פה ואי שם, אתם הכאובים המעטים במחנה בכל דור,
 השותים בעיני הכבשים שלהם בספרי הענות:
 בקינות וסליחות כתומות דמע ובפנקסי קהלות ספרד, פורטיגל, אשכנז;
 והן זה שכתוב בפנקסי הקהלות של שנת ת"ח ושנת ת"ט;
 ועד זה שכתוב בשו"ת ושראל היהודית מימי ניקולי-קיסר ועד...
 באוקרינה ופולין, לא מקדש בחותמת - -
 ואתם שקטים ונבונים וצוחקים.
 מדי בקר ובקר יוצאת החמה כנגל זהב לכרפר בשמי אדני בערבי...
 הלך וספך לשותיכם תלכנה: גויות השער כנערים וחשופות-ורועות,
 (ביניהן שאנסו, שתאנסנה ביום שד!)
 בת דומה לאמה בשכבה ובקומה וכך בן דומה לאביו בשכלו, באכלו, במעשיו.
 כפרדות הכספית ברחו פרדות התוגה ושקעו המראות בחוונכם,
 בשערי המקדש שנתחרב.
 למדוואו תלקים אלהים מדמדמים כשחוטים ברחובות ואין חש בכאבם!
 אין קורא לצרוף הגדול של אותיות אלהים!
 אין סתרי נשמה בגויה, כי כבית עירם ופתות.
 בבית הזה ככמרוח בודד, שומם גם יום וגם לילה.
 ובבית הזה אין אחד מתפלל, אין נגון לכבי, אין וריחה!
 בבית הזה יש צנור למי גשם ולדם
 בבית הזה יש קיבה מבשלת גויד ויש מח זומם מומת הקיום הקטנה.
 בבית הזה נתון לב כמו אורלוגין בתכה - -
 אין הבית עומד לאלהים כמעמקי היגונים של הנמן ומצפה לבת קול המשיח הבא לשערו - -
 אמן כי ארור אני, ארור הצופה זאת בעיניו וראשם בקלמוס
 ואשר ילעג לי כל חכם, יפסיר בשפה ויגיע ראש ובגודו ונאפתי.
 כי הן נמשלתי כרגע זה בכתבי לאובר-ספינה הפותב עוד אנרת
 ושם זו כבקבוק המשתלח עם זרם בים:
 אולי דבר הדני עוד יגיע לידי בן אדם, יוצא לשוח עלי חוף - -
 הן טובע אני בים דמי הקטן.

אורי צבי גרינברג

ירושלים עיה"ק, תר"ץ

חיי ועשיתי

מאת קונסטנצין ברונר

אנשים אשר זרע מחשבותי הצמיח בהם את האמת, שחרוני נמרצות לספר על לידת מחשבותי בזמן כזה, שהוא כל כך אינו נוטה למחשבותי, על עמדותי והרגשותי כלפי הזמן הזה; בכלל לדבר על הצד האישי שבחיי. לא די להם במחשבותי אלא רצונם לראות גם את האיש ההוגה את המחשבה. כסבורים הם, כי עליידי הסתכלות במהלך חיי ובהתפתחות הפנימית של מחשבותי יבינו יותר גם את עצם מחשבותי; כשם שרואים יותר את הנע מאשר את הנח.

הצד האישי? עוד בהיותי לומד באוניברסיטאות או הולך למסעותי קבלו הורים וידידים על מכתבי, שהם דלים בענינים אישיים. רק לעתים רחוקות מרגיש אני את הצורך לדבר בי, אף על פי שלא הגעתי למדרגת הבחילה של פלוטין, שמעולם אי אפשר היה לשמוע מפיו מתי נולד ואיפה נולד ומי היו אבותיו, אך אילו נסיתי לתת דמות לפנימיות, כי אז היה מן ההכרח לתת את כל תנועת-החיים שבקרבי. פרט פלוני וקו אלמוני אינם ולא כלום – כשם שאם דלית גל אחד מן הים שוב פסק להיות גל. באמת אמרו: האדם הוא עולם בפני עצמו, הוא העולם בפני עצמו. אך מי יעצור כח להגיד איך הוא – העולם ואיך הוא נעשה העולם? מי הוא אשר יש לאל ידו לראות את עצמו מחדש, בלי להוסיף ולגרוע, כמו שראה את עצמו בצבע ובצליל הממשיים במצביה-הכרה שעברו לפניו בסך על גילי-חיי השונים ועל שפעת תמורות-הפנים? מי יכול להחזיק בעצמו והוא מטבעו שוטף ועובר, ומי יכול להחזיר את עצמו והוא בעצם התחמק כבר לעולמים? מי יודע את עצמו והוא בגלויים שגלה בעצמו, בארצות יומים וצבאות-השמים אשר בעצמו, בזקוק ובהרחבה אשר נתן ליריעה זו, ראוי הוא להשמע? רע את עצמך! אמרת החכמים; הנה זר לעצמך! אמרת הטבע.

Phantasia, non homo! זהו אסונו של האדם. לכן נבצרה מהם תושיה, כי הם אינם חושבים על עצמם כפי שהם באמת

והם מרבים להאמין בנוגע לעצמם דברים שאין להם שחר. המין האנושי, שהוא ערום בדעת כלפי הטבע, אינו ערום כלל וכלל כלפי עצמו, מפני שהוא טועה במדה מדובה לגבי טבעו הוא.

המעט שאני מכיר בי באמת לאור הכרה שכלית, ביחד עם מה שאני יודע בשעה שאינה יום ולילה; חיי בצמיחתם הפנימית, בהתהוותם תמיד מחדש, במלחמתם בתנאי הטבע והעולם, במלחמתם בהשפעת החנוך, הסביבה, אנשי-הסמכות, במלחמתם בזיופי הדברים, המחשבות והדבורים, במלחמתם באמונה תפלה שהבריות טופלים עלי, תגרת-התמיד שלי כדי שאוכל להתפשט ולהתהוות וליצור את עצמי בצביון אשר לי, חקירה-ודרישה, זעזועים, התבצרות, התחזקות והתפשטות, רגש-החיים כפי שעמד ועומד לפני עיני בשטף-הגלים ובשאון הערבוביה והנגודים של כל הפרטים וביחד עם זה בשלמותו ובאחדותו; ועל כל אלה אותם המחוזות הנדחים שבקרבונו, אשר שם אורבים לנו כחות לא אנושיים וכלפי-אנושיים כדי להשתער עלינו לעת-מצוא – מכל חיי לא-חיי הללו של ה"אני" ו"לא-אני", של הבית עד הדלתות הפתוחות לרוחה, מכל זה אין אני יכול, אין אני רשאי ואין אני צריך לדבר. הכרה זו וההשערה בענינים אלו מגיעות להיקף וגדלות של טרוף-הדעת, שעטי לא יעצור כח ורצון לתפוס אותן, אם לאו, אז לאו, הייתי מוכרח לוותר לעולם על כל עבודה אחרת.

רבים הם הבודדים, לאלפים הם אלה אשר עוררתי, זעזעתי, שניתי; על חלק מהם השפעתי לכל ימי חיייהם ונתתי דפוס אחד לגמרי לחייהם; אהבה גדושה פרצה אלי מקרוב ומרחוק, מעבר לימים, ממזרח וממערב, אולי במדה מרובה יותר מאשר לאיש אחר מבני זמני. אך הזמן בכללו בהיותו עסוק בעניניו הוא: גאוה ושנאה, דבות וכזבים, רצח וחלול קברים, שויון-נפש לכל עניני הרוח, אסכולסטיקה וקנאות לרעיונות-הבל – לא היה יכול לשים לב לי, ותיתי לו, לזמן, שלא התיו את ראשי כאשר עשה לגדולים וטובים ממני, שהיו יכולים להועיל לו יותר בדאשיהם. על זה בלבד אני רוחש לו תודה.

רדיפה אחר כבוד – אף שמקמה מזה אינו בנמצא בכל חלל הכרתי וחלום חיי, מי שהוא שבע-רצון אינו זקוק לכבוד;

ב מ ע ג ל

א

באן, קורא אהוב, מתחיל רומן חדש ביני ובינך. ביני העורך-לשנה ובינך, קורא תמיד.

התפקידים הם די מסוימים וברורים. אני, העורך-האורה, צריך לטרוח תמיד, לכתת רגלי, לרעות בגנים ולאגור שושנים, לקרוא ולעייין, לכתוב ולהגיה, ואתה, הקורא הנכבד, עליך למצוא הכל מתוקן לסעודה, טעים ונעים אתי שפיר.

הצד הרומני שבדבר הוא, שעלי למצוא תן וחסד בעיניך, עלי לשעשע את נפשך, להתבונן בקמטי רוחך, כמו שהרדזה לפני השולטן כן עלי להמציא לך בכל גליון חדש גם שעשוע חדש, דברימה אשר לא ידעת מתמול שלשום, דבר-מה העלול להפתיעך, לעורר את התענינותך ואת סקרנותך (סקרנות, אומר בלפור, היא ראשית צעדי התרבות) לקראת המחרי, לקראת העוד יבוא". החוט צריך שימשך ואסור לו להפסק.

אתה – האדון; אתה השולטן. אתה יושב לך על כסא-הקורא, מוכן לקריאה, זה הכל. שום עבודה, שום יגיעת-נפש אינה נדרשת ממך. במצוא הדברים המוגשים לך חן בעיניך-והייתי המאושר בבני אדם, במצוא הדברים חן בעיניך והיתה זאת שעה של קורת-רוח לשנינו, לך האדון, ולי, עבדך הנאמן, אני כאילו לא נבראתי אלא לשמשך.

כזה הוא הרומן אשר בינינו. רומן לשנה. חמשים שבתות תמימות

תהיינה. חמשים גליונות תמימים יהיו.

רומן לשנה.

במאמר מוסגר:

(כמו שהרדזה לפני השולטן". מאין צלצל צליל זה באוזני? כן, מתיאודור הרצל. עליו גם עליו ירובר בפרשיות אלו, חי נפשי!)

אך כל זה אינו אלא לבוש, צורה, מסכה.

מעבר ללבוש, מעבר לרומן, יש גם פנים, תוכן, כוונה, מטרה, שאיפה למטרה.

שים לב: לכאורה לא נבראתי אלא לשמשך, להנות אותך, להנעים לך שעת-הפנאי, לגרום לך מעט קורת-רוח. אך אי-שם אורבת בפנה חבויה גם כוונה אחרת, כמעט כוונה חנוכית. אי-שם שומה עלי גם להרחיב את דעתך, להנחותך מישרים גם על כשישים שכבשת וגם בצדי דרכים, לחשוף מחדש את האור הגנוז מדורות עברו וגם ליצור קונטקט בינך ובין כוונת הרוח של דורך וזמנך.

כי שעה זו, שעת-הפגישה בינינו, שעת-הקריאה אשר לך, צריכה להיות גם שעה של עליה, של רעוא דרעוין. אוי לי אם לא אשתמש בשעה זו שמוש מועיל, אוי לי אם אתן לשעה זו לעבור בדברים בטלים, בשהי

עשיתי שלטת בחיי שלטון עריצות איגואיסטית, בלי כל התחשבות אתי בתור אנוש. כל חיי נתונים אך ורק לעשיתי. פשוטו כמשמעו. אם אמרתי להתמסר לעשיתם של אחרים, למחשבת פילוסוף, לקריאת שירה, לאמנות, למוסיקה, – הייתי מוכרח להמשיך מניהיגוניה את עשיתי אני (והיה הדבר הזה בעיני לאות אמת על ערך עשיתם של אחרים: מה שאינו מעורר לעשייה חדשה אינה עשייה רוחנית מצד עצמה, אינה בא ממקורות שאליהם תשוקת העושה). גם בקראי בעתון המשכתי את מלאכתי, סתם מלה בלי קשר כל-שהוא עם עניני גלתה לי את המכוסה ובארה לי רב-באורי. אף בשוחחי עם אחרים לא פסקה עשיתי, רק לעתים רחוקות נאלצתי לסור הצדה ולרשום לי מלים בודדות לזכרון. החוט לא נקרע לעולם. אף רגע לא עזבתני מחשבתי. בהקיצו בלילה נמצאתי בתוך תוכה של מלאכתי, כאילו התעוררתי מתוכה ועסקתי בפרטיה ודקדוקיה. לעתים חי אני בחזות מוזרה: מגלה עפה לבלתי-קץ, כאילו עשויה קלף, שהולכת ומתרחבת למעלה עד שעיר-היקף של הרקיע, מתגוללת ממדום ונגרת לתוך ראשי הפתוח. על המגלה הזאת כתוב כל מה שכתבתי מעודי, כל מה שאני כותב בהווה וכל מה ששומה עלי לכתוב בעתיד ושלעולם לא אספיק לכתוב אותו, – הכל הנוסח השלם, הכללות הענקית המחוברת לחלקיה, בשטף בלתי-פוסק; ועצם-הקדוד הפתוחה שופעת חום קל, והכל שוקע שם, ואני כדוגמת מסדר-האותיות בתקנו את ההגהה. כך מוכרח גם אני לשים את אצבעותי בתוך האותיות העוברות בסך. מדגיש שורה, מתקן מלה, מחליפה באחרת, מכניסה מחדש, וכך אני נותן צורה לדברים. לחלקי הענינים, שכתבתי אותם לפני זמן רב ואשר לא העליתי אותם זה כמה בזכרוני, או כאלה שהם חדשים לי ועוד לא כתבתי אותם. ובשעה שאני עוסק בחלקים נגדת-שוטפת הכללות, כשהיא מכוסה ומוצנעת, ויש שבולט רק הפרט מודגש ומוארי. היא נגדת-שוטפת למטה בלי הרף ובלי הפסק, בשאון הדומיה; הכל, הכל נגר לתוכו ונעלם בתוכו. פסידו-אילוניה זו יש גם אשר תבוא אלי יומם, אם הכל מסביב לי שוקע בדומיה מוחלטת ואם אני אבדתי במסכת החלום. עתים (וזה יקרה רק יומם) שומע אני מקודם קול קורא

ואני הנני שב-ערצון. אני מצאתי את חיי לא מפני שיגעתי למצוא את חיי, כי אם מפני שיגעתי למצוא מה שהוא נעלה מחיי ואשר בשבילו הקרבתי את חיי. ליוצר אין חיים עצמיים, כי חיייו נתונים ליצירתו, שהיא לא תסולא בכל חייו, ובגודלי עלו חיי-יצירה כאלה. בלי יצירה חיי לא היו חיים, לא הייתי שלם אתי אם לא נמצאתי בתוך שטף עשיתי ומחשבותי. ואני יכול להשבע, כי מעולם לא היה לאהבת-הכבוד חלק בתוך גורמי עשיתי, שהם עלו אלי מתוך הכרח ראשון-אחרון פנימי, מתוך מעמקים כאלה שאין שם לא פקחות ולא טפשות, לא תחרות ולא גאווה ולא שום מאוי-כבוד. אף היה בדעתי לעשות את מלאכתי עד קצה גבול היכולת באהבה ובחריצות ובלי לפרסם ממנה דבר לפני מותי. רק מתוך טעמים חיצוניים בטלתי את דעתי זאת. הייתי חי במנוחת-הנפש וגם מת בה מתוך הכרה: השארתי אחרי מה שיעורר את המחשבה! ועדין אני מקוה למות מתוך הכרה זו. אחרי גמר מלאכתי, ואיני דורש דבר בשביל חיי.

בשחרות ימי לא יכולתי לבוא לידי הרהורי גאווה, כי לא האמנתי בי מאומה, חשבתי את עצמי פחות מכל בני אדם, הייתי מחוסר כל אמוני-יד, נדמה היה לי כי לעולם לא אוכל לעמוד בשורה אחת עם שאר בני אדם. אמנם אחד כך התבוננתי וראיתי כי אני איני בלי פעולה על אחרים. אך או עוד יותר לא קרבתי אל הרגשת הגאווה. ראשית מפני שכל חלומותי היו מעורים בתוך הכרה כללית, שלא היה בה מקום להתנפחות של ה-אני היחסי. שנית מפני שבאתי לידי הכרה, כי הגאולה היא אפ כל אסון ואיך יכולתי להכשל בה.

בהיותי צעיר לימים נתפרסמתי כ-עלוי בתוך החוגים שלי וקוו ממני לגדולות. לאמור: בבוקר חיי גדל צלי ממהותי, בבדידות הצהרית הייתי מחוסר כל צל; ועתה, לעת ערב, שוב צלי הולך וגדל. ואני בדאותי כל זאת הריני נשאר בתחום מחשבות-רגשות ובכל חיי הנני נתון רק לעשיתי. אף גם זאת: בעקב השכר כרוך ההפסד. אילו לא בא אלי ולטר דטנוי ולא נתקשר אתי בידדות נפשית, לא הייתי מרגיש צער רב כזה בהרצחו ע"י מרעים.

ראו, חברים-סופרים, משפחתנו, ב"ה, רחבה ונסבה, היא השתרעה כאיל רב-השרשים וכביר-הפאות. היא אינה עור הקבוצה הקטנה בערך של ימי "תושיה" או ימי "המעורר". היא מונה מספר עובריה – למאות, היא מתפרדת פירוד מקומי לארצות שונות. היא מסתעפת לבתי-מדרש שונים, לשיטות שונות, לכוונים שונים. השיטות האלה והכוונים האלה יש שרודשים גם במות שונות, מיוחדות, המשמשות בתי-מחסה ובתי-מסתור ובתי-חמום לתביעות חדשות, לשבילי יחידים. או יש שהבמות האלה נעשות פה למעמד, למפלגה, לטיעה, למקצוע. ויש שהעתון המקצועי מקדיש גפ הוא חלק הגון לספרות סתם ולקורא סתם, אם לשמה ואם כדי שפח-השמן הזה ישביח את עניניו. בכל הענינים האלה ובכל ההסתעפות הזאת יש בלי ספק מן הברכה. אך בכל הענינים האלה ובכל ההסתעפות הזאת צפונה גם סכנה ידועה: סכנת דורר ההפלגה. הסכנה כי איש לא יכיר את רעהו ולא ידע את רעהו. הסכנה כי מרוב עצי-הבמות של הספרות לא יראה יצר-הספרות בכבודו ובעצמו, וכדי להנצל מסכנה זו, כדי לברך על האור שבהסתעפות וביחד עם זה לא לתת במחירה את שלמות האילן – לשם כך דרושה לנו במה ספרותית מרכזית, במה המאחדת באהבה הרמונית אחת את כל פארות הספרות ונישיותיה, את החדש ואת הישן, את הקלסי ואת הרומנטי, את הכללי ואת המקצועי, את ה"תשעים ותשעה" ואת היחידים הבודדים. כזו ראיתי את תעודתה של במה זו, וזהו השביל אשר אני אומר ללכת בו.

פה"י, בתכנים ושאון ריק, בשעשועי-הבל ומדוחי-שוא, ואשרי וטוב חלקי אם אמלא אותה ברברי-חפץ, בהגות אמת, בטובה שבמחשבה ובמשופר שבשירה, אשבי וטוב חלקי, אם אגשור גשרים בין שעה זו ובין הנצח, בין תולעת-אדם ובין אור-השמש.

וזהו, קורא אהוב, מה שנתון לעבודתי קו של אחדותי. קו של הסוס-שבלב וגם – קו של נוגה. עבד כי ימלוך, שמש כי יאיר. שמש לשמש!

– הקורא! יתכן כי לא זרים אנו איש לאחיו. יתכן כי נפגשנו בשכבר הימים באכסניות ספרותיות שונות, אך בכל ל' השנים האלה לא הייתי הסופר בה"א הידועה, הסופר לח"י שעות ליום, כדרישתו הצודקת של חבר אחד. לא עשיתי את הספרות קבע. דימונים אחרים (מדיניים, ריליגיוניים, חברתיים) שלטו בי ומשכנוני אנה ואנה, לכל אשר יהיה רוחם ללכת. ועתה, בעמדי פה על פתחי שערים, בדברי פה על תפקידי בתור העורך-לשנה, אפשר שיש מן הצורך לגולל בבת-אחת את כל י"ג העיקרים שלי לגבי הספרות. אך לפחות על עיקר אחד רצוני לדבר מעט מלים, עיקר הנוגע לבמה ספרותית זו ולדרך שאני בא לשמש עליה.

במה זו – מיום הוסדה חשבתי לחלק מתעודתה העיקרית לשמש לא רק לבית-האוצר למשופר שברקמת יצירת ספרותנו, כי אם גם לבית-היוצר ליצירה ספרותית מעופפת, רבת-הגוונים ועשירת-הכוונים.

שבהם השטן מושך מאותי ממושבי. זה חוזר ונשנה כמה פעמים ביום, יום אחרי יום, עתים במשך שבועות, עד אשר סוף סוף אני גובר על השטן שבי, ונהפך להיות מתדש מלאך טוב והגון. השטן שבי, השטן אני - כי הן זאת הייתי אני בעצמי, אני לא-אני, של לא-מהות, של האיגואיזם - זה היה השטן שנגדו רצה האני-מהות האמתי שלי לכתוב בעשיתו משוללת-האיגואיזם. אותו שטן אשר לותר זרק לו דיוטה בפניו; והאם כל כתיבתי אינה זריקת דיוטה בפני השטן?!

אך למעלה מפחד הכתיבה גדול הפחד מפני הכתוב, צער הלקויים שבכתוב, שעין זולתי לא תדע אותם כמוני; אין אני מרוצה משום דבר שכתבתי, הכתיבה עשתה הרס רב, שנתה, גנבה, צרת עולמים: הכתיבה אינה נעשית במהירות הדרושה, בשעה שאני מקיף ומחזק את הדבר האחד מתחמק הדבר השני, שכחתי את העיקר ועלי לרוץ אחריו ולהדביקו; בינתיים משתנים פני הדברים ואנדרלמוסיה באה לעילם. כי המחשבות אינן נתפשות כמו הדגים במכמורת, שאפשר להעלות את כלם בבת אחת על היבשה. אמנם המחשבות חוזרות ובאות, אך בלי אותם החיים ובלי אותו לבוש-המלים, כפי שירדו מן השמים בשעות-האפשר הראשונות, ויש שעות-יצירה שהן עוברות עליך כחלום, ומה רב הצער כשאתה מעלה על הכתב רק בכואה דבבואה ממה שנתגלה לפניך בכל שלמותו וזהרו במעוף המחשבה, אך אחרי כל אלה: במה נחשב כל צער המעצורים האלה לעומת שעות-האפשר של ילדת המחשבה! -

אלי; והקול קודא בעז מפליא, אך הקול הוא גם כל כך צח וחגון והוא בוקע ועולה ממרחקים לאין-סוף, ולכן אין הוא מפחידני.

אך כשמגיעים הרבדים לידי עצם הכתיבה מתחילה פרשה חדשה, פרשת המלחמה עם מעצורי תנאי החיים ועם ההגבלות הנעשות לסוביקט שבי, שהוא חטיבה רוחנית מיוחדת, ולאנרגיה של העשייה הפנימית שלי, מצדו של האוביקט של הגופניות שבי, הבהמית, הרחוקה מכל צביון רוחני, בקצור מצדה של אחותי "האתון" השוכנת בקרבי. גופי מסרב לפשוט את צורתו ולקבל צורה רוחנית; ואני יראתי את הכתיבה, וכל עוד שאני כותב מדי יום ביומו אני מתגבר על המעצורים וממשיך בצער רב, אך אם חלה ההפסקה דומה הדבר כאילו ניתן ספר כריתות לעולם ועד!

ואין ההפסקה חלה עמי הפרעה חיצונית, אמנם דרושה לי בדידות ושלות-השקט בשעת הכתיבה; כל שאון מפריע, אך כשצפורה שרה לפני חלונותי הסגורים או כאשר ליאוני מנגנת על הפסנתר במרחק שני חדרים ממני, אז חש אני דוקא את כל מתק דומית השלוח, ויש אפילו שאו מפריעני הפסק הנגינה. כשם שמי שהתרגל לישון בשאון מקיץ בהפסק השאון, אך אין אני מאבד את הקשר אם בני ביתי נכנסים אל חדרי ושואלים דבר; אפילו בקור בלתי צפוי מראש אינו מוריד אותי שאולה. בפנים מתקדם הענין ואפשר להמשיך ולהשחיל בלי הפסד במקום שהפסקתי, אך אם החוט נקרע מבפנים ואני יצאתי החוצה, שוב קשה עד מאד להכנס פנימה, ואני בעיני כעבד לא-יצלח בשעה שהמלאכה דוחקת, במקרים כאלה ישבתי מאה פעמים אל שולחני אך לא כתבתי; בכל פעם אני מנסה מחדש, אני מרחיק מלפני עיני כל מה שעלול לפזר את מחשבותי, אין לפני אלא נייר לבן ודיו שחורה ובין אצבעותי העט אשר טבלתי אותו בלי הפוגות, עט חדש וטוב (כי לכתוב יפה בעט רע הרי זה כמו להיות בריא בריאה חולה - ביפון לבש אפילו תמיד בגדים לבנים-חגיגיים בשעת כתיבה). אך כאשר אני יושב ומתאמץ והנני רודה בי בחזקה, נדמה לי כאילו קשור אני בחבלים,

איזיק הירש ויס

(למלאות עשרים וחמש שנה למותו בכ"ז באייר)

מאת פ. לחובר

בנתיב שהוליך אותנו, חניכי בית-המדרש הישן ויושביו, אל החדש, עמד הוא, ראיה הלבן, כמו שקראו אותו מתנגדיו, ב"בית נתיבות", על פרשת דרכים, מכל המשכילים משך הוא

ממנה, והרבה-הרבה אנשים עמלים והופכים בה בלי להגיע לפרסום הם ג"כ חלק ממנה, וכל אותם בני העם הקולטים ונהנים וע"י הנאתם זו הם מסיימים את היצירה ומביאים אותה לידי הגמר הרצוי - אף הם חלק ממהות זו". ומכיון שכל זה לא היה באוסטריה, מכיון ששם היה דק הפייטן הבודד במועדו, לכל היותר הפייטן הבודד עם עדה קטנה של מביגי-דבר, לפיכך, אומר בהר, "עמדנו ודרשנו ספרות חיה ומלאה באותו המושג שאפשר לקבלו בזמנים מוצלחים ואצל אומות מאושרות. ויש אשר ראינו את הספרות כראות שלשלת ארוכה ואשר בינונים רבים עט ידיים משולבות - זו בזו יחזיקו בה ויתחזקו בה ורוח רוממה תתהוה מתוך ידידות ואיגוד; או כראות סולם חיי, והיה כל אשר יתחיל מפעל חדש ושם אותו מיד באותו הגובה, שכבר הגיעו אליו הקודמים לו; או כראות קהל גדול, רוב-עם, שופע ומפכה, אשר איש אל אחיו יגיש את הדלי, כל אחד נותן אגב קליטה וקולט אגב נתינה, ומאות ידים עמלות במפעל אחד, עד אשר הקטן, הזעיר יגדל בתוך החבריה, והגדול, הארי שבחבורה, שמוציא ניצוצין מכלם והכל מזרזים ומאמצים אותו, שואף להגיע אל מרום הפסגה ולחת את המעולה והמשופר שבו. ואף בזה עוד לא נסתים החוג, כי אין הספרות משמשת רק בשביל יוצריה בלבד, אלא היא נשאת ע"י אלף צירים מהירים ועליונים אל המון הקולטים מבין העם, אשר ע"י קבלתו וקליטתו ירגיש ויחיה ויסיים את מפעל הפייטן".

בהר ראה כחזיון הזה לא רק בשדה הספרות כי אם גם בשדה

רעיון זה שהובע לעיל, תפיסה זו של עבודה ספרותית קבוצית - אפשר שלא יתקבלו בנקל על לב הסופר העברי, שכן רגיל הוא להיות בודד במועדו ולשמור מכל משמר את רכושו היחידי, את שבילו המיוחד, ואולם רעיון זה והפיסה זו מצאו לפני מספר שנים בטוי כמעט קלסי אצל סופר שבשעתו יצאו לו מוניטין-הרמן בהר, וראויים הם הדברים להזכר פה לשם בירור המדובר. במאמר "עשר שנים" הוא מברר את התפתחותו של המהלך האוסטרי בספרות הגרמנית והוא אומר: "...אנו דרשנו אז: ספרות אוסטריה! לאמור: לא תכנית מיוחדת, לא בית-מדרש חדש, לא שיטה חדשה, אלא: ספרות! כל מי אשר כשרון לו יבוא ויטול, יבוא וייצור, כפי רוח מבינתו, כפי כחו, כפי אפיו. לאמור: הספרות בתור דבר כללי, בתור מהות משותפת ממעל לכל בתי-המדרש, הנורמים והמהלכים, וזה היה כל החדוש שבדברי, ובוה אמרנו למלא מה שהיה חסר לנו כל הימים ומה שהיינו וקוקים לו". והרמן בהר מרגיש את שאלת-בתמיהה: "הא כיצד? כלום חכתה הספרות האוסטרית לבואכם? כלום לא היו לספרות האוסטרית גדולים אלו ואלו עוד לפני בואכם?"

הוא אומר: "כה יכלו לשאול אותנו וכך שאלו אותנו באמת וברגזה, ועל שאלה זו יכולנו אז לענות וצריך לענות גם עכשיו: המושג ספרות כולל דבר-מה יותר ממשוררים בודדים, אפילו אם הם גדולים, שגיאים וטהורים עד לאין-ערוך; הספרות היא דבר-מה שמרחף ממעל לכל פייטן בודד, מין כח-פועל בפני עצמו, מהות לעצמה, אשר הפייטן הבודד הוא רק חלק

ככל ספר של דוד, של תקופה שלמה, הרי זה ספר יחיד. הוא בלע אל תוכו כל מה שהיה לפניו, עד כי לא נודע כמעט כי בא אל קרבו. מקוריות? יש שרצו למצוא את מקוריותו של וייס באותו קשר אמיץ שכאילו מצא הוא בין התורה שבכתב ובין התורה שבעל-פה. אלה שבקשו ומצא מקוריות זו אצל וייס לא ידעו את המקורות שמהם שאב וייס. מקורות אלה של הספרות הישנה אינם פתוחים עוד כולם לפני הקוראים בספרות החדשה, אולם לפני וייס היו הם פתוחים כולם והוא שאב מהם הרבה. דומה, כי ספר אחר, העומד כבר על גבול הספרות החדשה, ספר „כוורי שני“ (מטה דן) לרבי

דוד ניטו, שוייס אינו מזכירו כלל בספרו, היה לוייס כאן מעין מקור. וגם הספר הזה אינו בודאי המקור הראשון, כי גם הוא אסף ממקורות רבים והוכחים של „חבר“ השני שלו עם מלך הכוזרים על-דבר התורה שבעל-פה הם בודאי על-פי הוכחים שבין הרבנים והקראים במשך מאות בשנים ועל-פי סופרים רבים וספרים. – ויש שמוצאים בוייס מקוריות אחרת: הוא הכניס אל חקירת הספרות התלמודית את רעיון ההשתלשלות – הדרשה דורשת כאן ומכניסה למחיצה זו את

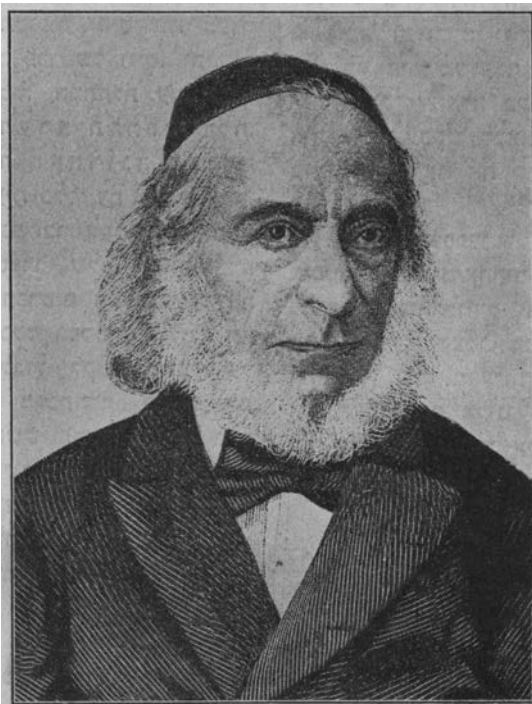
דרוין, ויש לנו דרוין תלמודי. – אבל גם רעיון ההשתלשלות של המסורה אינו הרעיון המקורי של וייס. השתלשלות המסורה, או התהוות המסורה, אנו מוצאים כבר אצל אלה שהקדימו את וייס בחקירותיהם

אותנו ביותר, בתור בעל הלכה. בכל הכבוד שרחש לבנו גם למשכילים ולסופרים אחרים היו הם כולם בעינינו דק בעלי אנדה, רבנן דאגדתא. עמהם התוכחנו, פלפלנו בדבריהם. אולם וייס „דור דור ודורשיו“ שלו נתן את ההכרעה. הם היו לנו לכל היותר בבחינת „אחרונים“. אבל הוא היה לנו בבחינת „ראשון“.

וזכר אני את הרגע כשגליתי בבית-המדרש שלנו את „הספרא“ עם פירוש הראב"ד ומסורת התלמודי שלו. זאת היתה „תגלית“. איש מיושבי בית-המדרש לא ידע מי הוא איזיק הירש וייס זה. שחבר הגהות על הספרא וקבל הסכמה מאת ר' אליעזר הורוויץ, הרב בוניה, התגלית הזאת היתה לנו מעין זו של חדושי רפפורט בשולי הספר „אבני מלואים“ של חותנו, בעל „קצות החושן“. אולם ה-„חדושים“ של רפפורט היו קלים ולא עשו רושם. כאן עשה רושם כבר דבר זה, שמחבר החי בימינו מחבר פירוש על „הספרא“. גם זה לא מדרכי האחרונים, אלא מדרך הראשונים.

הקו הבולט בפרצופו של וייס היא הנטיה של בעל ההלכה המובהק אל הבנין „הכבד“, המונח מנטלי, אותה נטיה לחבר את הספר המקיף והכולל, „יד חזקה“ חדשה, לפי רוח הדור. אין

הדור רוצה עוד בפסקי-הלכות ובדינים, אבל רוצה הוא עוד לדעת איך נוצרו פסקי-הלכות והדינים, ונתן לו וייס את ספר „דברי הימים לתורה שבעל-פה“: דור דור ודורשיו...

א. ה. וייס

הבודדים. ידוע ידענו, כי לא בן-לילה יהיה הדבר. אחדים צעדו תמיד בראש. הם קראו בלי הרף, למען לא ירח נדח, עיניהם תרו לכל הצדדים ובלי הרף צעדו קדימה, פה נתחברה אליהם להקה שלמה, שם אספו יחיד בודד, ויש גם שנמשכו בורוע, בחוקת-היד, ותמיד ובלי-הרף צעדו קדימה לא הכל הלך כשורה. לא חסרו שטויות, דברי ריבות, שנאה וקנאה. ברם: עם כל זה צעדו קדימה. עם כל זה נשתרשה בלבבות ההכרה האמתית: כי גם באמנות, – היחיד כמה נחשב הוא, וכי אין תקומה אלא למפעל הצף ועולה כבטוי טהור מעומק חיים משותפים ומלאים בקרקע העם.

ברם: כחזיון הזה אתה רואה גם אצלנו. בימי נביאים, בימי משנה ותלמוד. הוא בולט ביחוד באגדה ובמדרש. זה שואל וזה עונה וזה ממשיך וזה משכלל במשך דורות, מאות בשנים. אין דפוס, אין במה ספרותית, אך יש שותף וקבוציות. מעין מקהלה רבת הקולות, הדורות. לבסוף מתקבלת יצירה כללית משותפת.

ובנטיה זו רצוני לעשות את מלאכתי על הרוכן הזה. התרצהו הרשאי אני לקוות להבנה, לעזרה? אתיו הנה, סופרים-חברים, אתיו כלכם, בלי הבדל כוון, בלי פספורט, כלכם בניס יקרים, כלכם אהובים לפני אם אחת – הספרות.

קונסטנצין ברונר, פילוסוף יהודי רבי-ענין על אדמת גרמניה, אשר קולו נתן בגליון זה כפעם הראשונה כעברית – עליו עוד ידובר כאן ב„עוד יבוא“.

ד' ב.

האמנות. „ידוע כיצד ובאיזה דרך עבדו גאוני האמנים הקדמונים. ניתנו לנו לראות, כיצד הרגישו ביחד באיזה סרובלם של אמנות, וכיצד נסו ביחד למצוא את הדרך וכיצד גם מצאו את הדרך. הנה, למשל, הסרובלם של התלבושת באמנות: איך שצריך בראשונה ללמוד, כיצד לגלם את קמטי הבגד, ואיך שצריך אחר כך ללמוד כיצד להביא את המסתכל לידי הרגשת חיי הגוף אשר מתחת לבגד, ואיך שצריך באחרונה ללמוד, כיצד לקשר מעדנות את הוד התלבושת עם חמודות הגויה – כיצד שכל זה לא נעשה מעולם ע"י איש אחד אלא ע"י הכל ביחד, היינו שאותו רעיון שנצנץ במוחו של אחד ואותה הכשרה שנתגלתה בידו של אחד, נתקבלו. נתפתחו ונשתכללו עד לידי שלמות ע"י הכל, כשם שבכלל זה דרכם של הקדמונים, ששום אחד מהם לא פנה לעבדו, קרוע, מובדל ומופרש לעצמו. אלא שכל אחד הרגיש, שאף ופעל בתור חלק המחובר אל הכלל ע"י הרגשה משותפת“.

בהר ראה כחזון הזה גם בימי הפריחה של השירה הלירית. בשעה שנרדמה היה, כי גרמניה היא כולה שיר וזמר, גם בימי הבניה הגוית. תמיד ותדיר נשקפה האמנות „כפריחה עשירה של בני אדם רבים של צבורים גדולים, והשם היחיד הפרטי, אינו יותר מאשר גבעול-עשב יחיד או פרח יחיד על כר רחבי-ידיים“.

ולו שאפו והתגעגעו בהר וחבריו באותה תקופה בספרות האוסטרית. „לא לתורה, לכת או לכנופיה חדשה, אלא אל פריחה חדשה. אנו אמרנו, כי אין יתרון ליחיד בלתי אם הוא נצב בתוך עמו, שהתנער לחיים שוטפים וקמץ ליוסי. ואנו אמרנו לעורר נרדמים, לאחד את הנפרדים ולאגוד את

גם ברעיון ההשתלשלות או ההתפתחות. אבל אין הרעיון הזה שלם, מוצק ויסודי בספרו, כי יש שאחרי הרחבה בא פתאום כאן צמצום ואחרי העליה באה שוב ירידה ואחרי הירידה שוב עליה וירידה.

הרעיון היה לוייס בכלל רק כעין סומכות, לסמוך בהם לפעמים את קירות הבנין. ויש שהיה לו גם מצין מלט, לחבר בו את הנדבכים והשורות. אבל הוא לא היה משועבד לו. הוא לא היה משועבד לחוקים חיצוניים, מלבד חוקי החומר, ואת החוקים האלה בקש תמיד. כמעט בכל מקרה ומקרה בקש איך לחבר, בקש למצא את סוד החבור של החזיונות הקרובים בזמן אחד, או את קו-החבור בחזיונות השונים שבארץ אחת, באישיות אחת.

החבור בספרו של וייס הוא חזק ואמיץ. וזה המציין אותו מספרי-היסטוריה גדולים אחרים. בו יש מעט מאד רטוריקה, יש בו מעט מאד פתוס מלאכותי וריקי. הכל כאן יוצא כמבוסס ומיוסד, יוצא כמו מתוך החומר עצמו. הדמיון היוצר, שמתגלה לנו בספר זה כמו בתוך כל ספר מדעי חשוב, אינו נראה לנו אף פעם חפשי וריקי. אין הוא מדבר אלינו אלא מתוך האולמים הגדולים והרחבים של התקופות. מתוך היסוד הרחב והמוצק שלהם, מתוך השורות הרחבות והמלאות.

גדולה היא מדת ההתאמה והחבור בספרו הגדול של וייס, כן בין תקופה אחת לחברתה וכן בין החזיונות השונים של אחת התקופות. הכל משתלב ומתחבר ונעשה לבנין אחד מוצק, שיש בו הסתעפות והתפצלות רבה, אבל יש בו גם אחדות גדולה. הכל מכונן כמו לתכלית אחת, לכלל אחד, שהוא כאילו עולה מעצמו, ממילא, מתוך הסרטים הרבים. האישים של כל תקופה ותקופה הם בולטים בספרו של וייס, ובכל-זאת הם מצטרפים תמיד יחד לתמונה הכללית של התקופה, ולפעמים, כשהם בולטים ביותר, הם שנוחק ונחרת בהם פרצוף כל התקופה. גם אז הם מתחברים ומצטרפים לכלל והם חלק גדול מכלל גדול אחר, מכלל התקופות כולן.

החוש הארכיטקטוני מתגלה בכל הספר הגדול הזה: קו לקו, קו לקו. והקוים האלה אינם רק קווי שרטוט וציוור, אלא נעשו תמיד מחומר מוצק וכבד, מהחומר הכבד ההיסטורי של ההלכה או האגדה. וייס כאילו בונה מחומר זה גם כל אישיות ואישיות כשהיא לעצמה. בעל ההלכה נוטה כאן יותר להשתמש בחומר ההלכה, אבל אין הספר חסר גם הוד האגדה, עד כי קירות-הספר החזקים אינם גם ריקים וקרים. יש בתוכם גם חמימות ידועה ויש בהם גם קשוח – קשוח קל, שאינו פוגם בתבנית הכבדה והמוצקה של הבנין. כולו וייס גם מדבר תמיד כבעל הלכה. הוא חורץ משפט, נוזר דין, מתרעם לפעמים, אבל יש בו גם מתינות, מתינות והבחנה זו של דין בשעה שהוא בוחן את הדברים, קודם שהוא מוציא את פסק-הדין, ואפילו פשטות אמיתית ויסודית יש בו. לא לחנם הוא שונא את הפלפול.

וייס הוא אחד המחברים שלנו, שזכה להקרא על שם ספרו. בחוגים העוסקים עוד בחקר ההלכה הוא עד היום ה"דור דור ודורשי", "דור דור ודורשי" זה השכיח גם את יתר הספרים והמאמרים של וייס, שכמעט כולם הם יסודיים ומוצקים וכמעט כולם נפרים גם בהשקפה ראשונה כבנויים וחצובים ביד חזקה ואמיצה. גם הם נעשו ליסודות או קירות ושורות בבנין ספרו וכמו נבלעו בו.

הן הוא אחד המחברים המעטים בספרות העברית החדשה שחבר ספר.

בתולדות התלמוד, וביחוד אנו מוצאים אותה ב"אם למסורת וכו'" של נחמן קרוכמל, שהיה כאב לתולדות המסורה של וייס. עד כמה שיש בספרו של וייס מן ההשתלשלות, הרי יש בה מהשתלשלות אחרת, זו שמאב לבן, מרב לתלמיד. התלות של וייס בקרוכמל הן היא גדולה כל-כך, עד כי התקופות שראה קרוכמל בהיסטוריה העברית, תקופת שהיו ביסודן היסטוריות-מדיניות, היו בשנויים ידועים גם לתקופות היסודיות בסדר ההתפתחות של התורה שבעל-פה ומהלכה בספרו של וייס, ותקופת הירידה האחרונה בחיי ישראל לפי קרוכמל, המתחלת עם האלף הששי, היינו עם ירידת ההשכלה הערבית-הספרדית, היתה בספרו של וייס לתקופת הירידה האחרונה בתורה שבעל-פה. היא מתחילה בדרך בלתי-טבעית כלל עם הרשב"א, הריטב"א, הרא"ש ועוד רבים שנחשבו לעמודי ההוראה והפירוש לתורה שבעל-פה. זה הכניס לספרו של וייס לפעמים מצין בלבול. כשהוא מדבר על כל אחד מהפרטים האלה הוא רואה אותו כנקודת-עליה וכשהוא מדבר על כלל הפרטים כולם הוא רואה אותו כירידה. זה הכניס גם קצת בלבול לקונסטרוקציה של הספר בחלקים האחרונים. וייס התכוון מלכתחלה לסיים את ההשקפה של ספרו עם שנת ת' לאלף הששי (הקדמתו של וייס למהדורה הראשונה של "דור דור ודורשי", חלק א', והקדמתו לחלק הרביעי), והיא אותה שנה שבה מסיים קרוכמל את ההשקפה ההיסטורית שלו בספרו, וכשהגיע לתחלת האלף הששי, והיא תחלת הירידה האחרונה לפי השקפת קרוכמל – וא. ה. וייס גם הוא אז בתקופה של זקנה וירידה, בן שבעים ושתים שנה – אמר לסיים את ספרו בעליה ולא להכנס למקום ירידה. אחר-כך, כשהאריך ימים, חבר עוד חלק אחד לספרו ובו עבר גם את גבול הת', הגבול שהציב לו מלכתחלה.

אשר למקוריותו של וייס אי-אפשר כמובן לשכות, כי בשעה שנגש וייס לחבור ספר דברי-הימים לתורה שבעל-פה כבר היה מונח לפניו ספר כ"דרכי המשנה" של פ' נקל, והמון מאמרים ודברים בתולדות המסורה היו מפורזים בספרים של "חכמת ישראל" בעברית ובאשכנזית. גם ספרו של ג' ק. במהדורה הראשונה שלו, היה כמעט שלם אז, ובשעה שהוציא וייס את החלק הראשון מספרו חסרו רק שני החלקים הראשונים, מספרו של ג' ק. המספרים תולדות היהודים בזמן כתב-ידיה ק' וד'. שדה החקירה בדברי-הימים לתורה שבעל-פה לא היה איפוא שומם אז. הוא לא היה שדה-בקר, הצריך כולו חרישה חדשה. הוא נחרש ושודד קודם ובמדת-מה היה וייס גם מאסף, מחבר גם דברי אחרים, אבל גם אותם לא חבר כמחבר בעלמא, אלא כבונה.

הצד החזק והיפה בספרו של וייס הוא הבנין שבו. הוא עשוי מראש ועד סוף על-פי תכנית אחת. רחבה מאד ושלמה, הכוללת את כל ההיסטוריה של המקצוע הגדול, הענקי, בחיי היהודים במשך אלפי שנים, והכל כאן מחובר ומשולב ומתרום לאט-לאט מן היסוד החזק והרחב ומתעלה ומתרחב בלי קפיצות. (כאן הוא בודאי המקור "לאבולוציוניות" שמצאו בספרו של וייס). החומר שהשתמש בו וייס לחבור ספרו הוא רב כל-כך, עד כי גם בעלי מקצוע, אנשים שתורתם אומנותם, לא ימצאו בכל שעה קל מהרה את מקום המחצב שלו. ואותו חצב, חפר וייס ולש אותו כולו כמו מחדש. הוא לש אותו לפי צורך בנינו ותכליתו. הרעיון בספרו של וייס? – אין רעיון אחד השליט בספרו, אבל יש תכנית אחת השלטת בו, ולשם תכנית זו, הרחבה מאד, השתמש וייס בכמה רעיונות, ביניהם

תקופת הגלויות שלו. המעורר.

והנה התחילה פרשת הגלויות שלו. ברנר נעקר על כרחו מרוסיה מולדתו, ונעשה דורטר. (בעצם נעקר בכל ימיו תמיד. כי כל חייו הרי היו טלֶּטְלָה אחת...) ורוסיה – אם כי היתה לו לאם חורגת, חוננתהו בצידה לדרך, בסגולות הטפוסיות ליוצרים בספרות הרוסית: יושר-הסתכלות, חתוך-בטוי ריאליסטי ואידיאליות. אך יותר מכל בלטה ארשת-הענויים בפניו. שנטבעה בהם בתקופת ההתהוות שלו. ניכר היה שרוחו חושל ופורזל, ונעשה אמיץ מאין כמוהו: ואם כי ברנר נשא על דֶבֶשֶׁת-רוחו את צלילות הנוער שלו כמעמסה לבלי הכיל (עוני הבית; חיי הישיבה; חיי הקסרקטין; בית-הסוהר). ועל הכל מלחמת-הדעות שבקרב הקשה מכל). בכל זה היה הוא בתקופת-חיוו זו מלא מרץ ועזמה, כדוד גדוש אָדִים עד להתפקע. והוא היה זקוק יותר מכל לכר נרחב, לשדמת-בור רחבת-ידיים, לאדמת-שלחין הכמהה לאשדות-רוחו השוקקת ומעלה קצף... כזו היתה בחייו תקופת המעורר שלו. אז נגלתה רוחו ברוב עצמתה, ותכונת הפעילות שבו נחשפה בכל תקפה ויכולתה. נתחווור באותה שעה, שעיקר אפיו של ברנר הנהו: פעילות. דוקא פעילות, למרות לעג-הבזו לעצמו תמיד, בכל הזדמנות שהיא, לעג עצמו, לבטלנותו, לאפס המעשה, לחוסר האינציאטיבה שבו...

תקופת הגלויות שלו (גלויות) במספר רבים, מפני תאורו של כל גלות לחוד, באוירתה המיוחדת, וגם מחמת שפע הסבל שלו, סבל לא של גלות אחת בלבד) היתה אמנם קצרה ביותר עונה של שלש-ארבע שנים גרידא, אך היתה זאת תקופה גרעינית מאד, רבת יצירה וכבדת-משקל. נפש ברנר היתה באותו זמן דרוכה ומתוחה, בלא שביתה והתרופפות כלשהי, זו היתה עונה של בולמוס יצירה והשראה בלתי פוסקת. גושים גושים, בצורה של רומנים וחזיונות, ספורים ומאמרים, קורצו מאישיותו כאברים מן החי... הכל פרַכֵס ופרפר, איש-נעש-בוער, ואשו לופתת בכל העכרים.

בן כ"ה היה ברנר, במיטב העלומים, בבואו לגלות ויִטְשֶׁפֶל. פליט מלחמה (מלחמה ממש, ומלחמת הרוח), שותת דם וענוד-צלקות אך עשוי לבלי חת, מהו כח המשיכה ללונדון דוקא? לגורל פתרוניו: מבעד עב הערפל העוטה תמיד מטרופולין זו, נצטללו לו יסודות היותו. מתוך עלטת-התמיד של אם הבריות, חשוכת-השמש, הבריכו לו פתאום אבוקות חיוו, שהבהירו לו תכלית-קיומו ועצם-עודו: עבריות וארץ-ישראליות. זה היה מומנט הכרעה באישיותו של ברנר, כי עלינו לזכור שברנר מחמת צרות מזגו סופג היה לתוכו גרעינים פוריים מכל התנועות החיות שברחובנו עד אותה שעה: ציוניות, בונדיזם, טולסטואיות וכו'. – ברם, בשום מפלגה לא יכול היה ברנר להתעדות, כי שום מסגרת לא היתה עלולה לצמצם אותו ולהכילו, כי עם קליטת הטוב שבכל תנועה, לא נכחדו מעניו גם פגימותיה ודוקא לרוב בזו התנועה, שנטה במדת-מה אחריה (זכרו: יחסיו לציונות, לסוציאליזם ברומניו: בחורף, מסביב לנקודה ועוד) ביצירתו כולה שמלפני תקופת הגלויות, היה רווח גָּשׁוּשׁ זה בעבי סבך הפרובלימות, עד לאין מוצא. והנה בלונדון, באיטס 48 מויל ענד רוי, בא רגציה-הכרעה: היכן עלי להשקיע כחו ואינו. באש שחורה על גבי אש לבנה נחקקה ההחלטה: עבריות וארץ-ישראליות (שתיהן לא בנוסח הרשמי) להן יהא נעגן, להן בלבד נעבד לצמיחתן. כידוע ננהה היה ברנר בכל מקום אחרי החלש, והנה העבריות מלבד שהיתה לו חוטה-שדרה של ישותנו, שזולתה חיינו הם מאפע ותהו, הרי זקוקה היתה בעיקר באותה שעה

י. ח. ברנר*

(פרק)

מאת שלום שטרייט

עם סיום תקופת רוסיה

כדי להתחקות על שרשי היותו של ברנר, כדי לעמוד על תולדותיו בסדר כרונולוגי, – אין לך מקור יותר טוב, מאשר יצירותיו עצמן. אין אנו זקוקים כלל, שיבואו אנשים מן החוץ, שחיי ברנר נהרו לנגד עיניהם בשחרותו ובעלומיו, ויורונו ארחות התהוות אישיותו ושגשוגה. כי אין אף מאורע חשוב אחד, שהיה מעצב ומחשיל את אפיו של ברנר, שיהא נכחד ומתעלם מיצירתו שבכתב, כי הוא לא גלם את המפשט שבהיותו, כמו שעשה למשל י. ל. פרץ, שהיה גורם מתוך כך גם לטשטוש האני הממשי שלו, כי אם אָגַר לנאד-שירתו את חומר-חיוו השרי, היום-יומי, שהבליט את עצמיותו האיתנה, השונה ממילא מיתר הבריות בכל, מכל ולכל...

למקרא שלושת הספרים הראשונים, שהערכו בפרוטרוט בפרקים הקודמים, נסתמן לנגד עינינו הגזע האלים של ברנר, שנראה דק בראשיתו, ושהלך הלך והתעבה כמרוצת הימים, עם הקריאה הברר לנו שעתיד הלה להעשות בזמן לא רחוק לאילן רב הפאדות... בפרק זמן זה נעשתה דמותו של ברנר כמעט מסיימת. בספריו "בעמק עכור", "בחורף" וב"מסביב לנקודה", שהעניק ברנר לספרות בעונה הנזכרת לעיל, המכונה בפניו: תקופת רוסיה, התהוותה אישיותו בשלמות, ובמשך הזמן רק התרחבה יצירתו, השתכללה והתעמקה, ועשתה פרייהוללים בשפע. בספרים הנ"ל עובר לעינינו ברנר התינוק, הנער, העלם והגבר... כל ההדפתקאות שָׁעָדוּ עליו, עד עזבו את רוסיה נאצרו בספריו אלה. באופן, שמסכת-חיוו הולכת ונטוית שתי וערב לפנינו עד העשותה למעשה-משור מסובך ומורכב. קולע מאד למהות תכונת-היצור שבו, למוג אפיו, משפטו של רבו עליו, עוד בילדותו, משפט חותך כאיזמל, הכולל סגולות ברנר הטפוסיות, החתולות בהיותו כבר באבו ועד יומו האחרון: "הבנה, העמקה, שכל ישר, ולכל לראש: אמת ותמימות"...

סך-הכל צווח ככרוכיבא עולה איפוא מדפי יצירותיו הנ"ל של ברנר, שהנם עקובים מדם-הלב שלו: חיי-ברנר באבו, בשחרותו וכבחרותו, אשר הנם השתות בל יהרסון שבהיות האדם, בסוס התמיד של אישיותו, שלפיהם ישתקף לכל אחד ואחד עולמו ומלואו, – החיים האלה היו לברנר אפלים ומודחים לכל תוצאותיהם ומדויהם. באדם ברנר, העני המרוד בהבלי העולם הזה, ואדיר הרוח ספוג אצילות התורה מדורי דורות, – היו מעורבות ופתוכות זו בזו אלו התכונות השתים: התבטלות חזונית חולנית כמעט, פרי גלות של אומה שלמה בצרוף דלות פרטית מורשת-בית; וגאות-רוחנית-פנימית, שלא מדעת, בצרוף חוסן הערכת-עצמה של אומה עתיקת יומין, כבירת נכסים דוחניים, נכסי דלא נידים... כי מצד אחד נשא ברנר בחובו עלבון "בית-אבא" עם המספנות החמדית לכל תוצאותיה המבישות, ומאידך גיסא היה לבוש גאות של יורש אוצרות-רוח שלא יסולאו בכל הון, ומכאן שתי הנעצמות במוג-אישיותו, תרתי דסתרי אהדדי: העונה עד כדי התבטלות-היש הגמורה של האני-הפרט שלו, והגאון הלאומי המובלע בדמו שלא מדעתו, שנמזגו בו יחד ובאו חליפות לידי עליו ברוחו...

* ראה את הפרקים הראשונים של מסה זו ב"הדים" כרך ו', חוברת א' וחוברת ב'. זוהי מסה ביוגרפית שחיי ברנר ויצירתו נארגים בה לעינינו בסדר כרונולוגי, מודרגים ומשוריי, מיום הולדו עד יום הרצחו.

„החדש“, שהיה כה להוט אחריו מחוץ לתחומנו. באתם הימים, כבר בא לעולמנו, על ידי קול-הקורא של ויתקין, רמו מהעומד להתרחש בארץ-ישראל. התחילו מבליחים ניצוצות-אורה של שכינה קרבה. כת „הפועל הצעיר“ קמה. אכן, נשב כבר בעלים אלה משהו מנשימתה של „דת העבודה“ המתחוללת לבוא...

„רוח תזוית“ זו חשתי גם אני, הנער אז, בעלעלי בקונטרסי אחי, בשעריהם ה-„משובצים“, שהיו אמנם עמומים בעבורי, אך מושכים היו בחבלי קסמים. אם התוכן הפנימי, העיקרי, היה בשבילי ספרות חתומה, הטעונה למוד (פרישמן) היה נהיר לי אז ואהוב יותר מכל בעולם, הרי ה-„מזוות“ של אכסניא זו, במבוא הכניסה ובפרוזודוריה השונים בין מאמר למאמר, היו מחוורות לי כל צרכן, ומגרות השפתים לנשיקת קדש, כמו בשפתים החרדות של אבא. עוד אלוהי ישראל הני הנהו, יצאו לאור משירי הזעם של ח.נ. ביאליק. כמה היה זה מובן לי, הנער, שהרי נראה לי באותו רגע רוח-אלוקים ממש, כש„המעורר“ מפריו עליו באצבע, כי לא היו כדפים אלה בטיי תורה-הנוער, הנער עצמו במלא תום הרגשתו וטוהר התפיסה הבלתי מעמסת.

אכן „פרמיר“ צעיר זה, העלם בן עשרים וחמש, חונן גם בחוש-טקט בלתי מצוי, למרות מהפכנותו והשקפת-עולמו האפיקורסית (המדומה!) בטבעו לא הבלית את מפלגתו בשעת שרתו, ולא התימר בדגל מחנהו, שהיה חונה תחתיו, כמו שנאה לכל אישיות רפרזנטטיבית, הקיף וכלל גם הוא כל הסוגים השונים הנעוצים בממלכת הספרות, בלי הפליה כל שהיא.

יתכנסו למתיבתא שלי כל אלה, אשר חלק ונחלה להם בחווי יהודה ונביאיה ובמתפללים לעני כי יעטוף, בגבורי המרד החסונים ובבעלי-המשנה השקדנים, במנעמי זמירות הלוי ואבן-גבירול ובהולכים בעקבות דבי שלמה יצחקי ורש"ל, במתכסים בטליתו של האר"י ז"ע ובנוהים אחר קברו של ר' נחמן מברצלב; יבואו הלום כל אלה, אשר דבר אלוהי ישראל ואלוהי-האדם בלבבם ובפיהם, ויעשו חטיבה אחת מפוארה, נשגבה, קדושה! הטרבות הישראלית כולה, על זרמיה ושרדותיה, על כל אפרכויותיה, מבלי ותור על כל תג ושום קוץ, הוא שטח-הטריטוריה הנאדר של מולדת-הרוח שלנו, שום כבוש לא ישמט מתחת דגלינו, הכל נברא בדמ-הנפש שלנו, האם תכונה זו הנה חוש-טקט גרידא, או שמא היא ממדת האהבה הכללית-ישראלית, זו האהבה בלי מצרים לכל גלוי של גניוס לאומי, באיוו דמות שהיא, היא האהבה שהיתה מאז ומעולם ועד היום הזה, נחלת כל גדולינו האמתיים.

הפסיכולוגיה האינדיבידואלית

(ליובל הששים של ד"ר אלפרד אדלר)

מאת מרדכי ברכיהו

א

ח. נגס-סנסיטוס

את חג יובלו של יוצר תורת הפסיכולוגיה האינדיבידואלית חוגגים רופאים, סוציולוגים, עורכי דין, פסיכולוגים ופדגוגים. בעיקר גדולה השמחה במעונם של האחרונים, כי אם כבר מיום הפרדו מרבו ז' פרויד ויסדו את תורתו, הוא, הדגיש וחזר והדגיש אדלר למדי את תפקיד החנוך בהתפתחות האישיות

למשען. היה הדבר בשנת 1905, שנת המהפכה הרוסית. כל מבצרי רוחנו כאילו טואטאו אחד אחד, לא נשארה שום אכסניה ספרותית על תלה עומדת. העתונות העברית בטלה כולה. „השלח“, בית-מדרשם של אחר-העם וקלוזנר, ביאליק ומנדלי חרב. „השמד“ מכל הבחינות פער לועז אל הנוער. את „כלם נשא הרוח, כלם סחף האור“, דממת בית-הקברות. מי יפקח את הגל מעל הגוף המפּרפר מתחתיו?...

יש שמבצבץ פתאם משהו בעולם, שיחרדו אליו בגיל, ויאמר עליו: הוא כן את השעה. טועמים בואת הספק, הכרוך עם הדבר המתמהמה, שחכו לו בכל יום, והנה הוא בא. קונטרסו „המעורר“ היו חזיון מחוכה מסוג כזה. הם היו מכוונים למצב המוזר שלנו, בחיים ובספרות, באותה שעה. ביחוד היתה אישיותו של ברנר הולמת לשעה זו, והיתה משובצת על כל תגיה במסגרת מצוקותיה ופורענויותיה. השעה היתה טרופה. לא האפיקה של אסכולת מנדלי ולא „שלטון השכל“ של אחר-העם יכלו לפסק צורך השעה (ערכם המוחלט לא נפסל משום הכי אף כקוצו של יוד, אלא הם לא בטאו את דרישת השעה). לבטיו של ברנר בלבד עלולים היו להביע את קרעי השעה האפורה. חשכת בתי-הכלאים של „מא' עד מ"ו“, ובבואת התהומות של „מעבר לגבולין“ שלו; „ליל“, „הפחד העתיק, הישראלי“, „בליל תשעה באב“ לשופמן; „במצר האדם“ למיכה יוסף ברדיצבסקי – הם היו ארשת שפחיה של עונה אבלה זו. „המעורר“ היה מכוון ומתאם לתקופה זו של „התפוררות האומה, התרוקנות תכנה והמות השחור האורב לה, הבא עליה, עם כל עמק היסורים של גסיסת ענק...“ סגנון השעה לא היה, כאמור לעיל, קלסיות כי אם אכספריסיוניות, עוד לפני שהיתה נקובה בשם זה. בבחינת „הכה בכפך ורקע ברגלך, ואמור: אָח!...“ כי לעודר ישני-מרמוטא, אנשים מתחת לעיי חרבות, אין צורך דוקא בטינור של אופירה ממלכתית, לתפקיד כזה מסוגל יותר קולו המרוסק והצרחני של המשוע לעזרה: „כי לעורך אני בא, אחי, לעורך לאמור: שאל בן-אדם, לנתיבות עולם, שאל: אי הדרך, אי? –“

וכה נעשה ברנר פתאום, מבלי שידע טיבה של האיציטלא, לפרמיר של ממשלת הספרות בקריתנו, והוא או עלם בן כ"ה. (חברי הקבינט שלו, דובם היו צעירים, רעננים, וכל אחד מהם בורג בעל שליחות מיוחדת). זו היתה עונה קצרה, אך מלאה חיוניות, רטט ואביב. הושג שוב המגע החי של הספרות עם הקורא. הסופר נעשה שוב לחטיבה מאוחדת עם הקורא, עשת אחת. הקורא ידע לבטח, וגם נפשו לא השלתה בשוא, שהקונטרס, שאצבעותיו מדפדפות בו ברטט-נשמה, שולח אליו ישר, בידיו ממש של העורך (ולא ע"י שליח), כמכתב-אהבים (ברנר כשנפגש אחרי שנים עם מנוי „המעורר“, היה קורא לו מיד בשמו הפרטי). ואידך: לא היה זה סופר, עצם שבדיסטנס, כי אם אה בכור, מדריך, והירחון הצנום, אך המגובש עם הרבה אותיות פטיט, למרות האמנות עד לבלי גבול של שופמן שבו, היה בעצם רק מעין אות-בית בין העברים הצעירים, מין „מסדה“, (לכאורה פיקציה משל ברנר, אך למעשה דבר של ממש, ברוח), חרוף-נפש אחרון והפקרת עצמו לחלוטין, במלוא משמעותו של מושג זה, של העורך בתור סמל. בכלל ובעיקר הושב רובו של הנוער המעולה, עם הקריאה בקונטרסים, חזרה אל המחנה ממרחקים. מסובל שפע כחות, שאלמלא „המעורר“ היו משחחים אותם לבטלה...

הנוער שנשבה, זה שחינו וספרותנו נראו לו בטלניים, הנוטים וקפואים, הרגיש פתאום, במחננו אנו, ממש רוחו של

האלה. לעומת זאת מטפלת הפסיכולוגיה האינדיבידואלית רק ב"חיד, שואפת היא להכיר את פרטי התכונות של האינדיבידואום (מכאן השם פסיכולוגיה אינדיבידואלית), את כל שבילי נפשו עד כדי להבין מתוך סגנון נפשו הוא את משמעותם של מעללי האדם הבורד, של גלויי חייו המיוחדים. בקצור: היא שואפת להיות הבסיס המדעי של התורה על דעת האדם – בכח השפעתה של תורה זו התוויל מנשב רוח חדש במוסדות החנוך בינא. ביה"ס יוניאי החדש נעשה תל שהכל פונים אליו, ענין מיוחד בעתונות הפדגוגית הכללית. מורים למאות נוהדים אליו מארצות אירופה ואמריקא כדי להסתכל מקרוב בעבודתם המעשית של המחנכים. הסיסמה החנוכית של ביה"ס החדש הזה הוא לפתח בלב הילד את רגש האמונה בכחות עצמו ואת רגש החברתיות. זה האחרון משמש לפי ההשקפה של הפ"א. אמת מדה כנה למוד בה את מדת בריאות הנפש ואת מדת הכנת האדם לחיים חברתיים (במשפחה, בביה"ס, במשרד, באומנות, בצבור הרחב). ועל הזרם הפורה הזה בחנוך הילדים בביה"ס ובבית-אבא – שני הפרודורים שבהם מתקנים את הילד להכנס לטרקלין של חי החברה – יש להודות לאדלר ולנושאי כליו. כי אמנם הוכיחו רבים מהם, שידועים הם את הסוד הגדול להתהלך עם הילד וליצור קונטקט חי ולבבי ביניהם ובין הוריו. במקצוע זה הגיעו עד לידי אמנות. ואמנות זו היא גם סוד הצלחתם והיא שעומדת להם לרכוש את לב הקהל.

והנה הודות לפשטותה זכתה תורה זו לשבח ותהלה מצד אחד וגם להתנגדות בחוגים רבים מצד שני, אף בין אלה המודים בתוצאותיה המעשיות. ואולם אנו כאן אין לפנינו לא תהלה ולא תהלה. מטרתנו היא להרצות עליה באופן אובייקטיבי. כגורם עיקרי בפרוצסים הנפשיים מניח אדלר לא את היצורים, כמו שעושה האסכולה הפסיכואנליטית אשר ממנה יצא, אלא את רגש הנחיתות, הרגש של פחיתות-ערך. הרגש הזה הוא לדידה הסבה היחידה לכל מחלת נפש וגם לכל פעולותיו של האדם המונחות בעבר השני של הטוב, של חיי תועלת, לכל מעשי אנוש, שאין בהם ברכה לעצמו ולאחרים. מה טיבו של רגש זה ומאין הוא בא?

כבר בשנה הראשונה מתנסה התינוק בנסיונות שעליהם צומח רגש בנחיתות. כבר בשנה הראשונה מודמן לו לתניוק להוכיח, כי לא כל צעקה ולא כל בכי מביאים את התשועה. הנה הוא משמיע קול בכי, משום שדבר מה מציק לו; האם ממחרת אליו, מאכילה אותו, מחליפה את חתוליו, מישרת את הקמטים בלבני העריסה. אבל יש והאמצעי הבדוק והמנוסה הנה – הצעקה והבכי – אינו מביא את הגאולה, האם לא שמעה את תלונותיו ולא מהרה להפיג את צער, מאמציו לא הועילו והרי לו חוסר אונים.

ושוב הוא מתבונן ורואה, כי בידי אבא ואמא, האחים והאחיות יש להשיג דברים אשר נבצרו ממנו להשיגם. הם מושיטים את ידיהם ולוקחים את החפץ המאנה מעל השלחן, מתכופפים ומרימים את הצעצוע מן הרצפה והוא אין ידו משגת לעשות מעשים כאלה. היא מתחיל מרגיש רגש שני, רגש של רפיון ביחס לאחרים, הם בבחינת הכל יכולים והוא חלש. בודאי אין הוא אלא טועה. גם להם, למגודלים, יש מטרות שהן מהם והלאה, שהם נכספים אליהן, שהם נושאים אליהן את נפשם כל הימים ואינם מגיעים לעולם אליהן. אבל אלו הרי סמויות הן מעיניו של הפעוט. אין הוא מכיר אלא את עולמו הוא המצומצם, ואת המטרות שהוא, הפעוט. נכסף אליהן הוא חושב לדברים העומדים ברומה של ההויה. והנה אין לאל ידו להשיג, בה בשעה שבידי

בשמירה למפרע נגד גלויי הרבים והשונים של האופי העצבני⁽¹⁾ (אגרסיביות, עצלנות, גמגום, פחדנות, עקשנות, חוסר הצלחה בלמודים, באומנות, קרימינליות וכו', וכו'), הרי מיד אחרי המלחמה העולמית הוא מקדיש את זמנו כולו לרעיון החינוך על יסוד הפ"א. (פסיכולוגיה אינדיבידואלית). הוא יוצא מחוג שומעיו המצומצם של רופאים ופסיכולוגים ומתחיל לדרוש ברבים כדוצנט במכון הפדגוגי אשר לקהלת וינא. יתר על כן: הוא אינו מסתפק באהלה של תורה. יחד עם תלמידיו-חסידיו הוא פותח בוינא תחנות התיעצות לעניני חנוך (קצת יותר משלושים), הפתוחות חנם לילדים כבדי חנוך, להורים ומורים הצמאים להוראות חנוך וטיפול בשביל חניכיהם הקשים והמטרידים את המחנכים והסביבה. תחנות כאלו, בעיקר בשביל ילדי בתי הספר, העומדות תחת פקוח של רופא פסיכולוג, נוסדו גם בערי גרמניה וארצות הברית⁽²⁾ והקהל הרחב על כל שדרותיו מרבה לפנות אליהן לשם התיעצות, וכך הולכים ומתפשטים בחוגים הרחבים של העם יסודות תורתו של אלפרד אדלר.

נבואתו של ניצשה – יבוא יום ורק רעיון אחד ימלא את לב האדם: החנוך – נתקימה במלואה אצל אדלר. הוא, הרופא בעל פרקטיקה גדולה, נעשה לרופא מחנך של הפרט והצבור. משום כך מנצל הוא כל מקרה שבא לידו, כל נפש רצוצה וכל לב קרוע הפונים אליו לשם עזרה רפואית, לשם תקן בדקי הנפש וישור העקמומיות שבלב. הוא חוקר את הגורמים העקריים, את שגיאות החנוך שהביאו את ה"עצבנים" לידי סגנון חיים לא נורמלי. לידי סטייה מן הדרך הישרה, להתענות בדרכי החיים. ואין הוא מסתפק בחבישת הפצעים הנפשיים של הפונים אליו לשם עזרה, אלא הוא מורה ומבאר לפני שומעיו הרבים, כיצד להמנע משגיאות-חנוך אלה להבא, כיצד לתקן, כיצד למצוא דרך תשובה לנשמה התועה אל מסלולה הנכון.

דעת האדם זוהי המטרה ששותה לנגד עיניה הפסיכולוגיה האינדיבידואלית. כי עתים עומד הרופא לפני חולה ה"עצבנים", העורר-דין – לפני הפושע והעברין, המחנך – לפני ילד קשה, מטריד שאינו נוה לקבל מרות, ואין הוא, החוקר, יכול להסתפק ברשימת תרופות, בקביעת סוג העבודה ובהטפת מוסר על דרך ארץ ועל מצות אנשים מלומדה, אלא מרגיש בקרבו שאיפה לדעת באופן מדעי למה ומדוע מפחד ה"עצבני" לעבור מגרש ריק באמצע היום כשאין שום סכנה נשקפת לו, למה ומדוע יורד העברין מן הדרך הישר ומפיר את הנמוסים, המצוות והסדרים המקובלים בחברה; מהו הכוח הפנימי הרוחף את הילד ומכריח שלא ברצונו להקיא את ארוחת הבוקר כשקיבתו בדיאה, לגמגם כשאין פגם בקו ומום בלשונו, להתעורר באמצע הלילה בצעקות פחד, כששלוה ושלים מסביב? ואו יאמר החוקר להתיחד בחדרו עם ספרי למוד לפסיכולוגיה, כדי לשאוב מהם קצת דעת האדם, למצוא בהם פשר לחזיונות המוזרים והפוגמים האלה – וירגיש אכזבה גדולה, כי אפילו הטובים שבספרי הלמוד לפסיכולוגיה דנים בפסיכולוגיה הכללית, משתדלים לקבוע את החוקים השונים לכל נפש, מטפלים בפעולות נפשיות בכלל, המשותפות לכל בני האדם, ואולם דעת האדם הפרטי, הכרת סגנון החיים המיוחד לו, פעולותיו המיוחדות, המזרות, והסותרות לפעמים זו את זו, חידרה לתוך מבוח המספק של נפש היחיד, בקצור: כל מה שאנו מסמנים בשם דעת האדם, כל זה חסר בספרים

(1) הספר החשוב ביותר של אדלר.

(2) תחנה כזאת קיימת זה שנתיים בירושלים בהנהלת כותב הטורים האלה – המערכת.

א. אינה מרבה לשאול מדוע עושה האיש מעשים אלה ואלה, אלא לשם מה הוא עושה אותם? ההשקפה היא איפוא לא סבתית אלא תכליתית בעיקרה. כי הנפש אינה שיטה מקובצת אלא אחדות גמורה, שאינה נחה לעולם. תמיד היא מתנועעת, זורמת, שואפת, תמיד היא בדרך – למטרה ידועה, שהיא מציגה לעצמה. אין אנו מסוגלים לחשוב, להרגיש, לרצות, לפעול בלי שתרחף מטרה לפני עיני רוחנו. רק הודות לה עולה בידנו לנצח על התהו ובהו, לבקוע לנו דרך בתוך הערפל של העתיד. למטרה עליונה זו מכוונים כל מעשיה וגלויה של הנפש. וכשם שבהסתכלנו ביצירת האמן ובהתעמקנו בשרטוטים הקטנים של יצירי דמיונו אנו מכירים בהם את הקו היסודי של האישיות ואנו מנחשים למפרע מה שהאמן גלם בה מתוך צפייה אל הסוף – כך גם בעמדנו לפני מעללי אנוש. וזה עולה בידנו להבין (הפ. א. מדגישה תמיד שאינה באה לבאר אלא להבין) לאן מכוונים מעשים ידועים של בן אדם, נוכל להסיק מהם גם על יתר פעולותיו, המלאות לכאורה סתירות ופרכות; אנו נוכל למצוא את הקשר הפנימי שביניהן, את האידיאה המשותפת הכלולה בהן. כי כולן שואפות למטרה אחת, כולן מביעות נוסחת חיים וסגנון נפש, ומן הדין הוא שבכולן נמצא קוי אפיו של האדם.

בחוט המשולש של חיות התינוק השליליות, – ההרגשה של חוסר אונים, ההרגשה שהוא חלש מאחרים, וההרגשה שהוא תלוי באחרים – הוא המהות את החוט השני העובר בחיי הנפש של הילד, את רגש הנחיתות, את הרגש של פחיתות ערך. את תוצאת הדבר הזה נראה במה שיבוא.

רשימות

ובאמתת המסקנה, ומבית מדרשו של אביו ירש את המיתוררה. הנושאים והתכנים אחרים, אולם הדרך היא להט חרב חדה, חותכת וחודרת, סובבת ומתהפכת בהגדרות ובהפשטות. עד כמה יש בהפשטה זו בבואה נאמנה למציאות, ועד היכן מגיע כח הנתוח לנבי בנין והרכבה? זוהי שאלה שקרובה כמעט לתורת הכרה, או לתורת מה שלאחר הנפש.

סגנונו אף הוא כחרב חדה, כלי לאותה מחשבה הריפה, אין הוא מיתר ואין הוא מחסר מלים, המלים יוצאות מתוך הברח של מחשבה זמון. במקום שאפשר לראות סלסול, יש באמת דיוק וכוכב. היה מי שחרף את מערכות הלשון של קבוצת סופרים שהוא שייך להם: שאין זה סגנון טבעי, שאין כאן חיות. העיד המבקר על עצמו שאין הוא יודע בטיב לשון וכמהות סגנון, בודאי אין זו לשון השוק, ההמונים בשוק אינם מבקשים בטויו להגינות.

חבל, שפרקים מחבור חייו לא נכתבו, ורבים יכרכוהו, שעכשיו יפנה לסיים ולסכם הניונו ומחשבתו, זהו נורל רבים אצלנו שימי זקנה מוצאים אותם באמצע, בתוך המפעל, חתרו, שאפו: „לא עליהם המלאכה לגמור, ואין הם בני חורין להפטר ממנה. והוא כאחד מאלה: מעולם לא עזב את הרגל ואת הפטיש, כל ימיו למלאכת העם ולמחשבת העם.

א. מ. ל.

המגודלים עולה הדבר תמיד. מכאן הוא מסיק מסקנה שהם חזקים ושהוא חלש.

אבל הוא עוד מתנסה בניסיון שלישי. הוא נוכח, כי אין הוא יכול להגיע למטרותיו בדרך ישרה אלא בשבילי עקיפין. בעזרת האנשים המגודלים הסובבים אותו, שהוא תלוי בהם. הוא תלוי בהם ויש צורך, לדפוק על פתחי נדיבים, לעורר את תשומת לב הגדולים למען ימלאו את משאלותיו. מה הם האמצעים העומדים לרשותו של הפעוט, אשר בעזרתם יוכל להגיע את בני סביבתו לשים אליו לב, לעשות דבר מה בשבילו? הנה אומר אותם הדברים שכבר הביאו תועלת בשעתם, שהיו מופיעים אצלו באופן רפלקטיבי: הצעקה, הבכי, ההופעה הביולוגית, מורשת אבות והמשתפת לכל בני האדם, נעשית כעת אישית, חלק מאפיו של הילד. כעת אין הוא צועק רפלקטורית, מחמת כאב, רעב מצוקה, אלא משתמש באמצעי הביולוגי הכללי, מסורת הדורות הקודמים לתכלית פרטית, למטרה ידועה. להשיג דבר מה בבחינת, דרוש וקבל שכר.

כאן כדאי להראות על אחד ההבדלים החשובים בין אופן הפסכילוגיה של הפ. א. וזה של אסכולות פסיכולוגיות אחרות. כולן, כמו המדע המודרני בכלל, חוקרות את העצם מצד מוצאו. שואפות הן להפיץ אור על החזיון לפי השתלשלותו, לבאר אותו לפי חקר הסבתיות. לא כן הפ. א.; גם היא כמובן אינה מזולת בערך הסבות שגרמו לחזיון. אבל יותר משהיא מביטה לאחור, למוצא החזיון, היא מכוונת את מבטיה קדימה. רוצה היא לדעת לאן, לאיזו מטרה זורם, עולה החזיון הזה? הפ.

א. מ. ברכיהו

בכל עבודתו הספרותית אנו רואים אותו חותר להבין את מבנה חייו, מהלך משאלה לשאלה, אולם תמיד באותו שטח ובאותה שיטה. הוא חפץ להסביר לעצמו ולאחרים את החזיון והתופעה של הלאומיות היהודית, שהיא כולה יוצאת מן הכלל ומן הסדר, ושאינו כיוצא בה בתולדות טבע לאומיים. כל מחקריו ומאמריו הם כקטעים של חבור אחד גדול, מתוך הסוציולוגיה שלטו, חבור. האומר לפרש את היתנו ועצמותנו לנו. כל ימיו היו מחשבותיו נתונות לחבור זה, ופרקים העלה על הכתב, אולם רבים הפרצים, וחסרות חוליות מן האמצע, פרקים שלא נכתבו.

החקירה וההתבוננות הסוציולוגית היא חוט השדרה במחשבתו, שמתוכו נשתרו נימי מחשבתו ואף מאמריו בשאלות היום הם מתוך מסכת זו. ופובליציסטיקה שלו נושלת סבר פנים ממורות והבעה של כובד ראש מתוך יסוד זה של חקירה מדעית.

דרפו במחשבה ובספרות, בהבנת החיים ובחקירת החברה היא המיתוררה של נתוח, של אנאליסיס, ידע לחלק ולהבדיל, להגדיר ולהבדיל ולרדת אל היסודות. יש כאן המשך של מתורא תלמודית, אביו הגאון ר' אבא יעקב הזקן הוא גדול הדור, וגדולתו בהסברים ובנתוחים, ביושר הבנה

התיאוריה של אילנאה מאפשרת לו תיאור התדוותן של כל התופעות האלה בתוך מסגרת של התופעות הנפשיות בלבד, מבלי שיצטרך, כדרך דוג הפסיכולוגים, לערבב מאורעות הנפש עם מאורעות החומר. שיטתו פוריה ביחוד בהסברת התופעות של הענף הצעיר ביותר של הפסיכולוגיה: הפרפסיכולוגיה (פרק ט'), הנלחמת עדיין בעד הכרת עובדותיה לפני כס המדע.

הוגו ברגמן

בין הגדות עתיקות וחדשות

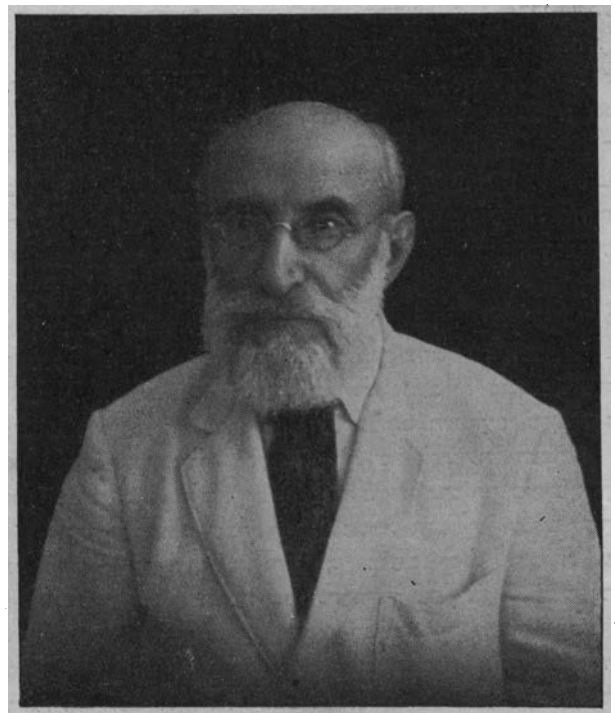
עם חניגת הפתיחה הציגה הספרייה הלאומית חלק – בחינת איטפות, ציוני-ידדים – מאוסף ההגרות שלה, שהוא כיום מן הראשונים במעלה ובחשיבות בנדון זה בכל העולם. התערוכה פותחת כשתי הגדות נוספות מצוירות בכתיב. האחת ההגדה המהוללה של סריבו, זו שנוצרה בחוג הספרדי במאה ה"ט, ושנאב האופי התיאורי-המסורתי יש לה גם אופי תאורי-טכסי. השניה היא הגדת דרמשטר המפורסמת, שנוצרה בחוג האשכנזי בראשית המאה ה"ט, היא כולה טפוס בפני עצמו, שתפקידה הדיקורטיבי של ציוריה בולט ביותר. הסופר-המצויר מסר בציוריו הרבה תמימות והבעה ואף באותיות-לפתארת יש הבעת רגש וטמפרמנט.

ומן ההגדות שבכתיב אל ההגדות שכרפוס. הנה ההגדה הראשונה ממחזור שונציץ רמ"ו (1486), אחד מדפוסיה-החיליים. כאן מופיעה כבר האות האיטלקית הנרפסת הטפוסית. הציורים הם רק שני אינציאלים, תיבות-ראשיות, האותיות "הא" והמלה "מצה", בתוך מצה מצוירת המזכירה לנו ביותר את המצות המצוירות הנזכרות בתלמוד. ציורים מעין אלה נמצאים כבר באגדות המצוירות ביד. ההגדה שלאחרי זו היא הגדת פרנ משנת רפ"ז. הגדה זו אפנית היא בגלל קשריה אל כתיב-היד וגם בגלל הציורים שבה, המתחילים להשתחרר מן האילוסטרציה ההיסטורית לשמה ופותחים באילוסטרציה לעצם תכנה של ההגדה וכן לענין הטכס. ההדפסה המצוינת בבלוקים של אותיות ופתוחיה-העץ המשובחים עושים הגדה זו להישג חשוב בהיסטוריה של המלאכה והאמנות העבריות. מטפוסה וכאינספירציה של זו בשנים קלים נתהוה כאן הגדת מנטובה היפה שנת שכי"א. אם בהגדה הקודמת בולטת השפעת פתוח העץ הגרמני מתקופת הריפורמציה, כאן טפוס משובח של פתוחיה-העץ האיטלקי הרינסנסני, שולי ההגדה שאינם שייכים לדיקורטיב של הרפוס העברי, אלא הם כללי-דינסנסיים עם הרובות – "פוטטי" בלעז – עם הליות הקלסיות ששבו לתחייה מעידים כיצד זה באו אחר-כך לתוך סביבה זו אותם התיאורים תאביר החיים, מהם כאלה המוכחים שהיהודים האיטלקים מצאו להגון להשתמש בירמיהו של מיכאל אנגילו שבקפילה הסינסטינית ולתאר כרבי עקיבא, בהגדה מאוחרת מטפוס שלפנינו. בהגדת מנטובה בתערוכה דין נבחר יפה הרף, "שפוך" שהנהו מלוי-שטח מצוין ומתאר את ביאת המשיח הרוכב על חמורו ולפניו אליהו התוקע בשופר אנב כניסת שניהם אל שערי ירושלים.

ההגדות שנוצרו בראשית ימי המאה ה"ז – הטפוס היינציאני. לא רק בתוכן ההגדה, אלא גם בכל המנהגים הטכסיים התלויים בהגדה מטפל האמן. הצד האילוסטריטיבי בא לעזור כאן בכל האמצעים, גם על-ידי המיוסקל המקושט הנושא בתוכו את תוכן התפלה או הפיוט, לביעור החמץ ולסדר הוקדש מקום רב. חלוקת השטח מבוססת כולה על צורת השער. כלומר: היא קבועה בתוך שער בן שני עמודים וגמלון ברוח הזמן. בנדבך לרוב תמונה של אישיות תנכית, בעמודים – הפרוש או התרגום, כי הגדה זו יצאה לראשונה ביינציאה בשנת שס"ט בשלש הוצאות עם תרגומים ליודית, לארינו ואיטלקית. הגדה זו, שמוציאה הראשון מתפאר בה, כי, עין לא תשבע מראות הצורות*

להופעת הספר "מעבר לחושיות"*

הספר הזה, אשר היה כמעט גמור בכתיבם כשהלך מחברו לעולמו, הוא תרומה חשובה מאד לספרותנו הפילוסופית הדלה. ספרו של שינבוס-אילנאה, יסודי המציאות וההכרה, נסיון להעיר איזו חידות מחידות העולם (תרע"ג) לא זכה בספרותנו לתשומת לב הראויה, אפילו לא לבקורת אמת הגונה. אי-הצלחה זאת לא הבהילה את המחבר: הוא המשיך את חקירותיו, ובהשארן נאמן לשיטתו הראשונה פתח והעמיק אותה והביא לה סמוכים מתוך הספרות המחקרית שהופיעה בזמן האחרון. העמדה היסודית של הספר היא העמדה של ספרו, יסודי המציאות וההכרה: הרצון הוא אבי כל החיונות. החוין היותר פרימיטיבי, אשר, מתוכו צריך חוקר הנפש להבין ולגזור את כל החיונות של הנשמה, הוא ההתנגשות של שני רצונות. תופעה-בראשית של עולמנו היא, על כן, האני פועל ונפעל (העגול האמצעי אשר בציור ע"י בספר זה) האני פועל ונפעל הזה מכיל שלש הנחות עיקריות כתוכו: העולם

א. א. א. א.

מורכב מיחידות רצוניות מתחברות לקבוצות תחת הנהלת רצון כובש – מה שאנו מכנים בשם כח, אינרניה, הוא הרצון עצמו – הרצון הוא עליליה, ריצה תמידית אל איזו מטרה תכליתית דרך מטרות אמצעיות המוליכות אליה (ראה ע"ל ג'). מתוך נקודת-מוצא זו של האני פועל ונפעל צריך להבין את העולם כולו. אילנאה מטיל על עצמו בספר זה את התפקיד לפתח את העולם הנפשי מתוך היסוד הזה להראות, כיצד התפתחו לרגלי ההפעלה ההרדית בין הרצונות הטובים כל הסגולות המרובות שאנו מוצאים בנפשנו: התחושות למיניהן, אשר השתלשלו מן הרגשים הפרימיטיביים צער ועונג, התעוררות ורכו, מתיחה והתרה, שהם, מצדם, נובעים מן המבוע הראשון של האני פועל (פרק ו'), ציור המקום והזמן (פרק ז'), כשרון הפרודוקציה (פרק ח'), המוצג, המחשבה, הרמיון והזכרון (פרק ט') והשכל עם הקטגוריות שלו (פרק י')

* מבוא לספר.

להארת השאלה של התנועה העברית בגולה

עצם מציאותה של התנועה העברית בגולה על מאות מוסדותיה ועל רבבות בניה (משק עברי" ממש לגאון ולתפארת) הוא חזיון פלאי, מעשה נס שלא צפינו לו. חזיון זה בא ללמדנו: שכחותיבראשית עצומים צפונים בגולה העברית, שמדה גדושה של "קדוש השם" עוד מצייה בקרב המון בתי-ישראל בנוגע לקיום העברית; שמסירות-נפש ונאמנות הנעלות על כל ספק מצייונות את נושאי התנועה הזאת ואת משמשיה; ובפרט את המורה, ואחרון אחרון, שחזון של תרבות עברית בגולה אינו מעשה-התעוים או דמיון כוזב, כי אם חזיון מתייב המציאות ושאו, העברים, מצויים לשמש את התנועה הפלאית הזאת שעוררנו בקרב העם, בבחינת "וגילו ברעדה", ברעדה ובחרדה בלתי-יפוסקת, כי לפתח התנועה העברית סכנה גדולה רובצת.

עצם הנסיון הנועז, שהוא יחיד ואין שני לו, להקים תרבות בשפה שהמציאות מהגדרת לה, מחייב ערות מחודדת ביותר בנוגע לתבונה ולדרכיו, שאם לא כן, הוא עלול ליהפך לרועין, כמו שכל נאולה שלא כוונה את השעה ואת הדרכים סותרת יותר משהיא כונה. כדי שבעברית תהיה טל תחיה לעם התרוך עיי אש התבוללות, לא די שתהיה שפת דבור או לשון למודים בלבד; עליה להיות שפת תבנים, שפת ערכין. ולא — כי אז לא תחזיק מעמד בתוך נחשולי התבוללות; ואם גם תחזיק מעמד, הנה סכנה נשקפת לה שתהפך למין התבוללות חדשה. אפס, התבוללות עברית" קשה היא לישראל יותר מכל התבוללות אחרת, כי עברית-סרק, בלי תוכן, בלי ערכי חיים, עשויה להביא את הדור הצעיר לירי אכזבה הקשה מכל אכזבות, אשר סופה חורבן האמונה בחיוניותה של היהדות ובזכות קיומה.

הסכנה האמורה היא פחות מצייה בא"י. לא יען כי בארץ-ישראל משמשים את התנועה העברית, "מלאכי-ישראל"; אפס, יען כי פה יש לנו ממילא מלוא חיים עבריים, אשר העברית משמשת להם רק לבוש. ולא כן בגולה, באין שם חיים עבריים עצומים כרשות עצמם. מכאן ההתראה על דבר הסכנה בחזית של התנועה העברית בגולה דוקא; אם כי גם בארץ לא הכל כשורה בשדה תרבותנו, כנודע ליודעי חן. אפס, התנאים שבהם נתונה הגולה העברית עשויים לעורר בנו דאגה עמוקה לגורלה של זו. והתנאים ידועים. ישנם מוסדות עבריים של "תרבות", אך אין תנועה של "תרבות"; אין צבור עברי מלוכד, שהוא בורא את האטמוספירה מסביב לבית-הספר העברי ונושא בעולו הרוחני והחמרי; אין דואג בקרב ההסתדרות הציונית לתנועה העברית ולמוסדותיה, העברית היא בשביל הציונים מצות אנשים מלומדה; העסקן העברי ועוד יותר המורה עוברים ובורדים על משמרתם; המוסדות העבריים נתונים במיצר כספי, שהוא מתמיד והולך ואינו עשוי להרחיב את דעתו של המורה ולעוררו על הצורך לשכלל את בית-הספר, בתבונה ובצורתו; רוב בנין ורוב מנין העברים עובדים את אלהי העברית רק בדבור בלבד, בחינת "ונשלמה פרים שפתנו". ובאלה עוד טרם תמה הרשימה. בתוך התנאים האלה — כשחשוכה בבית העברית גדולה עד לאין נשוא, כשהתנועה העברית היא מין "אסופי", כדחורג של תנועת השחרור שלנו, כשאין כת קבוצי מכוון ומכוון הדואג לקבץ את פזורי התנועה העברית, לנהלה בחומר ולהדריכה ברוח — בתנאים כאלה יש לחשוש, שהסכנה האמורה לעיל, הרובצת לפתחה של העברית בגולה, תתגור ממסגרותיה ותסרס את אונה של התנועה העברית, למרות המאמצים והקרבנות אשר נושאה משקיעים בה יום יום, כל ימי חייהם.

מתוך חששות אלו אמרתי ברשימתי, לצורך ספרותנו ("מאזנים", ל"א) בין השאר: "כמו בנוגע לציונות הננו שואלים את עצמנו השכם והערב אם אין אנו בוראים, חלילה, בעם תנועה חדשה של "משיח סרק" — כן מי אשר ראה בעיניו את התנועה העברית בגולה — עברית סרק, של דבור ולא

ובצורה קלמבורית הוא מבקש: "אל תרחק ממני כי צורה קרובה... זכתה לצאת במהירות מרובות בויניציאה ולרבו מיוחד, עד ימינו אלה — בליוורנו. בהגרות מטפוס זה החל משנת שפ"ט ואילך ראוי להשתמח-לב ציור אחד המראה את קבוץ הגלויות. מכל ארבע נפשות הארץ באים לירושלים, המוקפת הרים והמתוארת כמסגד עומר גורר מסביב. קבוצות של יהודים ועמים אחרים (גם כושים בתוכם!) עולים לירושלימה. אין ציור זה מביע אלא את געגועי העם לארץ-ישראל.

טפוס אחר שנתהווה על סמך הטפוס הויניציאני, ושהגדה מקטנת ממנה קדמה לו בשנת תכ"ב באמסטרדם, הוא הטפוס האמסטרדמי. הגדה זו שציוריה מעטים ונדפסו בפתוחי-נחשת, אשר נחרתו על ידי הכחור אברם (!) בר יעקב ממשפחת אברהם אבינו (ובכן, גר), הופיעה באמסטרדם בשנת תני"ה בגודל פוליו. המפתח השתמש להגדה זו בציורי אמנים ידועים בהולנדיה ואיטליה. עד כמה גברה ביתנים המסורת הציורית בישראל, יעיד קטע בהקדמת המו"ל, המעיד על האמן שהוא מומחה למעשה-הציור, ולפתח פתוחיותם כל תבנית וכל תבנית ותמונת כל אשר בשמים ובארץ!... התאורים שבפתוחי הנחשת, שנדפסו כמובן כל אחד לחוד בטכניקה מנואלית, הם יותר תאוריים לתבונה ההיסטורית של ההגדה, מאשר לסדרה הטכני. להגדה נלוותה מפתח-מסעות בניישראל ממצרים לארץ-ישראל, שהיא אולי המפה העברית הראשונה (המפה מוצגת כאן לחוד על-פי טופס ההגדה משנת תע"ב). מקצוע רשום המפות כשלעצמו הנהו מקצוע יהודי בימים מקדם בפורטוגל ובאי מיורקה, אבל הידור זה בעל סמלים יפים, הנהו מיוחד במינו בין המפות העבריות.

מענין הוא גם אוסף ההגדות המזרחיות שחלק מהן היצג כאן. מוצג אכסמפלר מציון של הגדת קושטא רע"ה. על השער הנפלא המצויר שבהגדת קושטא עמדתי כבר במקום אחד וערכו האמנותי רב ביותר. אברבנאל, אשר פירושו נלוה להגדה זו, מזכיר בהקדמתו את גירוש ספרד בדברים קצרים: "...כי ראיתי אלהים פנים אל פנים נלחם בעמו חבל נחלתו" מלים אלו יש בכחן לזעזע עד היסוד, לפנינו מרינפש המדבר מתוך עקת לבו. אף הגדת סלוניקי (שאלוניקי) שכ"ט אינה חסרה כאן, וכמוה הגדת כלכותא משנת תר"א — ההגדה הראשונה שנדפסה בהודו. הגדה ליטונופית שרופיעה בזמננו. מוצגות עוד הגדה מתורגמת לערבית באותיות ערביות שהופיעה בשנת תרפ"ב בקהיר, ושתי הגדות שאחת מהן כתב יד בנוסח תימן. כתב היד מצטיין ביפוי קוי ההיקף האדומים מסביב לאות השחורה משוים עליה חן. כתה"י הוא בן המאה הי"ט.

הטפוס האמנותי החדש מכיל שורה רחבה של הגדות והדוגמאות שהוצגו כאן מספיקות רק במדה מועטה. מוצגות הגדות של בודקו, שטינהרדט-ברוק, אישטון וזור ושתי הגדות חדשות שנתברכה בהן ארץ-ישראל השנה: הגדת גוטמן (תל-אביב) והגדת אלחנני (ירושלים). טפוס זה, החדש, אינו מלא עדיין באוסף הגדות, ועל הספריה מוטלת החובה לאסוף ולרכוש את כל אלה, כדי שהאוסף יהיה מלא ושלם עד כמה שאפשר, ביחוד מורגש חסרון זה בהגדות המצוירות.

בכלל יש לחשוב את האוסף לגורם מדעי בארץ, אחרי שכבר נתן את פרוי על-ידי רשימת-מלואים של א. יערי לספרו של וינר על הגדות הפסח ועל ידי חבורו של כותבי-הטורים על "הגדת הפסח המצוירת שבדפוס" העומד להופיע בקרוב.

ובסך הכל: גם האוסף הזה עם רבוי גווניו ושפתיו, החל מימי המאה ה"ז מספיק לתת לנו מושג על השאיפה המסורתית של קשוח הגדת הפסח והעלאתה לידי ספר עממי במלוא מובן המלה, כמו כן על התפתחות הליטונופיה והמהנהנים והחוש האמנותי בין יהודי ארצות שונות.

מ. גרקים

קלעתי כלפי המצב, שבו נתונה התנועה העברית בתורת תופעה היסטורית מסוימת וכלפי הצורך והחובה לברוק תמיד, בלא מורא והסוס, את יסודותיה של התנועה ולזרוע אור נכון על רכיבי המסוכסכות. מכאן גם ההקבלה עם הציונות: כמו בנוגע לציונות הננו שואלים את עצמנו השכם והערב, אם אין אנו בוראים חלילה בעם תנועה חדשה של "משיח שקר" וכי, הקורא את הפתיחה הזאת בלי עצבנות העשויה להעביר את האדם על דעתו השקולה, מוכרח שיבין, כי הרברים נאמרו לא כלפי נושאי הציונות ומעשיה כמו שהם, כי אם כלפי הצורך והחובה לברוק בכל פעם את יסודותיה ואת רכיביה של הציונות בתורת תנועה היסטורית, שלא תסולף ולא תעורר בעם את האכזבה הגדולה באכזבות, שאין אחריה אלא — "שמר". והוא הדין בנוגע לפדובלימה של התנועה העברית. אילו הובנו הרברים כן—ולא יתכן, לדעתי, להבינם אחרת—כי אז לא היה מקום לערעורים ולהשנות שלא מן הענין, אשר נאמרו נוד דברי ב"מאזנים" וב"גלים". כי אז במקום להגן על נושאי התנועה שלא תקפו כלל, היו איש בגולה מסייעים בדבריהם לנלות עוד יותר את הנגע שבמצב, הידוע להם כיכ — כי זו מחובתם וזה כבודם. — ואשר לצוררי העבריות, הששים לקראת כל דבר בקורת הנשמע בקרב המחנה העברי וחשים להכין ממנו מטעמים לפי חוץ באי ביתם — הנת להם לאלה, הללו בתכסיסיהם בודאי לא ימנעו אותנו מלבדוק את דרכיה המסוכסכות של נאולתנו לאור האמת שלנו.

נתן ביסטריצקי

בְּקֵרַת סְפָרִים

עצבון רומן מאת א. ראובני. הוצ' שטיבל

ובעיקר יש לצין כי אחת הנקודות התפלות ברומן נהפכה למרכזית— בונתי האשה. זינה — היא כאילו מקור כל הלבטים. במעגלה הסרגי שאין בו, דומני, ולא כלום מאותו העצבון הנסתר העולה חרש, חדש מן האדמה ואופף כל היותנו. רוכזו כל עלובי הגורל ומחוסרי החוף, והרי מאורע־חיים שכיח הוא זה של בתי־ישראל רגישה שנותקת מבית־הוריה, השליכה עצמה לתוך זרם־החיים היקר אשר לאינטליגנציה התלושה, ושכל הסרגיות שלה מתבטאת אולי אך בזה, — כי "תמיד היו הם רבים סביבי והוא לא היה..." מעשה ישן־נושן שאין אפילו בכחה של האמנות הצרופה להעלותו לידי סמל מאלף, — — —

ועם כל זאת הספר "עצבון" משקף הקופת־חיים רבת־ענין — ימי מרד וסער. צעירי־ישראל שופכים כל מרצם ואונם אל הקוצים וכמו שפגט ימיטו אסונות על עצמם ועל הקרובים אליהם. "רודפים אחרי אור־בצת תועה" שואפים להתקרב למקור החיים בצמאה העולה על כחותיהם הדלים ונופלים, או ממשיכים קיומם העלוב מתוך יסורים רבים מכלים.

בפרקים האחרונים של הספר קובצו כל התלושים אל החוף האחרון. ופה בתחומי הארץ מתבלטת העריה של ימים ראשונים בכל מראה — "שבים אל קיאם" — המורה רבבין מתגלה שוב בעלבוננו — המעורר רחמים, המשרר קנופ ממשיך לטבול ביסורי־נפשו ומצליף עצמו כנויר תקוף תרדת־אל ולינקר מחזר אחרי אונסיוורות חדשות במורח... וכצל שלא מעלמא הדין חולפת זינה בין שלדי־אדם אלו. — — —

ורק בסיום דבריו יאציל הסופר קו־אור בודד יחיד על היות החיים האפלה: "בדרך לבית־הדואר קניתי אשכול ענבים — ענבי־חברון גדולים עסיסיים. אני מתנהל לאטי בלי חפזון, מסתכל לצדדים. האויר רענן, הענבים טעימים — מה עוד נחוץ לאדם? וחודרים הרברים הפשוטים המעטים האלו ללב בסמלם המגלה. — — —

שמואלי

של חיים וערכין — מוכרח שישאל עצמו השכם והערב, האין אנו נוטעים בעם, בלא־יודעים כמובן, מין התבוללות חדשה, התבוללות עברית, אשר תהיה קשה לנו יותר מכל מיני התבוללות. כי התבוללות "לועזית" עוד יש לה תקנה; אחריה עוד יכול לבוא הצמאון אל המקורות, המשיכה אל האמהות של הדפוס העברי. אפס, ההתבוללות העברית אין אחריה ולא כלום. אחרי השמר עוד יכולה להיות שיבה אל המקור, אל הגאולה; אחרי הגאולה המזויפת יש רק שמר".

והנה מתוך ההדים, שדברי אלה עוררו בעתוננים, ("קול מן הגולה" "מאזנים" מ', "קול מן המרכז הרוחני", "גלים", גליון 6), נראה, כי אנשי הגולה העברית בפולין, ובפרט המורים, גלו בהם פנים שלא כהלכה, כאלו נתכונתי לומר, שנושאי התנועה העברית ומסדותיה בגולה זורעים בעם "התבוללות חדשה", "גאולה מזויפת" ועוד כמו אלה. אף זאת: שמועות הגיעו אלי, שצוררי העברית ששו לדברי, כנהוג, ועשו בהם שמוש לצורך התקפתם על התנועה העברית. אי לזאת רואה אני צורך להעמיד את דברי על כונתם האמתית כדי להרחיק מהם כל נסיון של אי־הבנה, בתוך המתנה אף מחוצה לו. כי העוקץ בדברי ב"מאזנים" אינו מכון כלפי נושאי התנועה, אלא כלפי גורל התנועה. לא נתכונו הרברים אל מוסדות העבריים בגולה, שהם המבצר של רוח תחיתנו; אף לא אל המורה העברי בגולה, שעצם עמידתו על משמרת העברית, וכן עבודתו החלוצית בשדה ההוראה של כלל הלמודים בעברית בתנאי הגולה, נראות בעיני כאחד הרפים המופלאים ביותר אשר בספר גורלנו.

גלוי מצבת אדמונד רוסטנד: במרסל גלו מצבת זכרון לסופר הצרפתי אדמונד רוסטנד. את נאומי החגיגה נשאו: מאוריצי דוני בשם הסופרים הצרפתים סגן-המזכיר של אגודת האמנים לויטר, ראש עיריית מרסל ואישים אחרים. היו נוכחים אלמנת המנוח וילדיו.

המשורר הרוסי ולדימיר גייקובסקי שלח יד בנפשו ע"י יריה מאקרת. בן 36 שנה היה. במכתב שהניח לידידיו כתב: "בשביל מהפכני אין זה גבורה להסתלק מן החיים, אבל אין לי מוצא אחר, כי אין לי כח לסבול. הירושה שאני מניח לכם היא-תקותי שאתם תבנו עולם יותר מתוקן."

ספר חדש על הופמנסטאל הופיע בהוצאת פישר מאת יעקב וטרמן בשם "הופמנסטאל הרע". פרקים מן הספר נתפרסמו קודם בירחון "די נויאה רונדשוי".

הסופר הידוע ארנסט גלור, שקנה לו פרסום בספרו "שנת 1902" (ספור מימי המלחמה) כתב ספור חדש בשם "בנין החרבות".

אישים, ספרים ומאורעות

— החודש מלאו שבעים שנה לדוד צמח, שתרגם את "רומא וירושלים" של משה הס לעברית. הסופר חי בורשה. הוא עוסק בתרגום שירי היינה לעברית.

— ירידיו של הסופר אלחנן קלמנסון נגשו להכין לדפוס את זכרונות תיו של המנוח.

— באחד הגליונות האחרונים של "היודישה רונדשוי" נדפס מאמר מקיף על הספר "מסדה" של יצחק למדן מאת מכס מאיר.

— בחוברת האחרונה של הירחון הגרמני "דר יוגנה יודה", ירחונם של הנוער הציוני-הסוציאליסטי בגרמניה, תורגמו שני קטעים מהספר "מסדה" של י. ל. ע"י רות אולנדורף.

— העתון היהודי בשפה הגרמנית "די שטימה" המופיע בוניה: מפרסם פרקים מתורגמים מ"כלי כוכב" לי. בורלא.

— ע"י החברה להוצאת ספרים על יד האוניברסיטה יצא הספר השלישי של הרבעון "תרכיז" למדעי הרוח, הערוך בידי י. נ. אפשטיין ניסן תר"ץ. אליו מצורף כספר לחוד "מוסף התרכיז" — ספר השטרות לרב האי גאון. מתוכנו: ספר המעשים לבני ארץ ישראל מאת יעקב מאן, קובץ של אגרות ר' שמואל בן עלי ובני דורו מאת ש. אסף, משכנתא על קרקע בנייני התלמוד מאת א. גולאקי, שני דפים מכתב ידו של הרמב"ם מאת דוד ילין, דוקומנט חדש לתולדות היהודים במאה הרביעית לסה"נ — משה שובה, קבר יהודי צפונית-מערבית לירושלים—א. ל. סוקניק ותשובות והערות.

— נגמר בדפוס ובקרום יצא לאור בספריה "דביר לעם" קובץ מאת ש. צמח בשם "שבעה עשר ספורים".

— הוצאת הספרים "חברה" מסרה לדפוס את ספרו הידוע של רומן רולאן: מהאסמה גנדי. הספר יכיל גם עשרה מאמרים של גנדי, המסבירים את עיקרי רעיונותיו ודרך מלחמתו. הספר יופיע במשך הימים הקרובים מחוץ לשורת הספרים המופיעים בהוצאה זו מדי חודש בחודש.

— בהוצאת "המכון לנגינה חדשה" ובעריכתם של הד"ר מ. זנדברג, מ. ש. גשורי עומד להופיע בירושלים ירחון לשירה ולזמרה בשם "הלל". לפי הודעת המערכת יהיה הירחון במה חפשית לאמנות המוסיקה בא"י, ישמש מדייק ומחנך לבני המקצוע, יקדיש מקום רחב לחסירת עמי המזרח בכלל והנגינה העברית הקדומה והחדשה בפרט.

בגלל רבוי החומר לא נכנס בגליון זה כל החלק הביבליוגרפי.

העורך האחראי: ש. צמח

ניסן, מאסף ערוך בידי יעקב פייכמן. אביב תר"ץ. הוצאת צנטרל, ורשה. בשערי החוברת עומד המר"ל ומודיע, שרק בהצלחתו של ניסון זה

תלוי הדבר שמאספים כאלה יצאו מומן לזמן. משמע, שיש סכרא שגם חוברות קטנות מסוגו של "ניסן" זה זקוקות עוד להצלחה, לתפלה אל הקורא. עניה יהדות פולין ממעש, ורע מזה, שהיא עניה גם כרות, במאמץ ספרותי. כי החוברת "ניסן" שהוגשה הפעם אינה מעודדת ביותר. חוברת ראשונה ונכנסו בה שני דברים שנדפסו כבר במקומות אחרים (ביאליק וסטבסקי) והדברים החדשים — חלשים. יוצאת מכלל זה המסה של פייכמן על "שיר השירים", שיש בה יסודיות ועיסיות עם כל הסממנים הטובים המצינים תמיד את מסותיו של פייכמן. ואולם חור. הוא ספורו של פייכמן בחוברת זו: "מגנוי שדה כרם". אין אנו תופסים בשעת קריאה את מהות חדרתה של המושבה. חומר זה בידי מ. סמילנסקי, למשל, עם כל לשונו העניה מרעיד תמיד את נפשנו. כי מרגישים אנו את החיים שבמלים וכי הוא חי בגבוריו. ואף על פי שמתכון העורך בחוברת זו להביא מזון לשני סוגי קוראים (סוג א' לא נתפרש מי הוא), ככל זאת אי אפשר להביא לידי בלייל אחד בחוברת אחת: מאמר על אורי ניסן גנסיין, דבקות מוסרית חסידית של הלל ציטליין, מאמר תושבחהא לעילא ולעילא לאנשי הבמה" (אגב, מאמר זה נאה מצד לשונו, ואם אין זה שוב תרגום, יש לשמוח על סופר עברי זה (מר י. מ. ניימן) יחד עם הספור האוילי בשביל תינוקות (שוב תרגום) של י. קיפניס!

ובכל אלה תיתי לו לפייכמן, שמכיון שגלה לזמן-מה לורשה גלתה עמו שוב שכינה ספרותית לשם. וברור לנו שאם ההוצאה לא תכריז בשער על הסוסייה ופקפקיה ותהיה יותר מאמינה בעצם הצורך ליצור כלי מכטא וכית כנוט לניצוצות העברים הפזורים שם במדינה ותאמין גם בכחות עצמה ובמרץ עצמה לקום וליצור במה עברית ליהדות פולין, — ודאי שיגדלו הכחות ויתעמקו הענינים, ותתקיים שם במה לברכה.

סן

בעולם הספרות, האמנות והתרבות

חנוכת הספרייה הלאומית

ביום ב' חול-המועד פסח נפחחה הספרייה הלאומית באופן רשמי ע"י חגיגה מיוחדת. שנערכה לפני הצהריים באמפיתיאטרון של האוניברסיטא במעמד אלפי איש.

הראשון לנאומים היה דר. בנגס, קנצלר האוניברסיטא. הוא התחיל בהזכרת מות בלפור ומסר אחר כך פרטים על בנין הבית של הספרייה, שהוא הכי נפלא שבין הבנינים של מוסדות-התרבות ליהודים בירושלים. הוא עלה עד עתה 48000 לא"י, בעיקר מקרן ולפסון. "דיוטשע בנק" בגרמניה הלוותה כחמש אלפים לא"י, שמשו תשלום חלקיבעד אצטבאות פלדה. האוניברסיטה עדיין חייבת בכלל על חשבון בנין בית הספרים כ"ב אלף לא"י. הספרייה הכילה לפני עשר שנים 32000 כרכים, כיום — כרבע מליון.

מנהל הספרייה דר. ברגמן סקר בנאומו את תולדות המוסד. את הזמן שלפני שנת תר"ץ הוא רואה כתקופה הרומנטית של המוסד, שמתוכה מתבלטת ביחוד דמותו של דר. יוסף חזזנוביץ, המיסד האמתי של בית הספרים, עד פתיחת האוניברסיטה לפני ה' שנים התחיל הגידול המהיר של המוסד. יש לו שלשה תפקידים ברורים ומסוימים 1. הוא בית-הספרים הלאומי של עם ישראל ומשום כך עליו לאסוף את כל הספרים, שיש להם איוו שייכות ליהודים וליהדות. לשם מלוי תפקיד זו מכון הרבעון "קרית ספר", מכוונים הקטלוגים המדעיים המתפרסמים ע"י בית הספרים. 2. הוא בית ספרים אוניברסיטאיים, ומשום כך צריך הוא לכלול את כל ענפי המדעים. 3. הוא בית הספרים הארצי ומשום כך עליו לשמש את כל תושבי הארץ בלי הבדל לאום, דת ומפלגה.

בין שני הנאומים האלה נאם הנציב העליון והרחיב ביחוד את הדבור על לורד בלפור.

חברת "דביר" בע"מ, תל-אביב

יצא לאור ונמצא למכירה ספר חדש:

(א) תשובתו של חיים לדרר (ב) משפט מות

מאת שלום אש

מחיר הספר מעוטף 150 מיל, 75 סנט, באמריקה 90 סנט.
לחותמים בארץ-ישראל 100 מיל.

מספרי אש יצאו בהוצאתנו:

(א) ספורים; (ב) קדוש השם; (ג) המכשפה מקשטיליה;
שבתאי צבי, האנוסים; (ד) מוטקה גנב; (ה) האם.
יש להשיג את כל הספרים בכריכות בד אוריגינליות, הדורות.

משניות לבתי-הספר

מסכת ברכות - משנה ערוכה לתלמידים ומפורשת ע"י
ח. נ. ביאליק

10 מיל, 5 סנט, באמריקה 6 סנט.

מסכת פאה - משנה ערוכה לתלמידים ומפורשת ע"י
ח. נ. ביאליק

15 מיל, 8 סנט.

בהזמנות לפנות: חברת "דביר" בע"מ, תל-אביב, ת. ד. 149
באמריקה: Moriah Book Co. Mc, 46 Canal Street
בורשה: Ewer, Tolmackie 6-8, Warszawa

הוצאת "מצפה" בע"מ, ת. ד. 67, תל-אביב

ספרים חדשים שהופיעו:

גידול הציטרוסים ש. ידידיה

(מורה למטעים בביה"ס החקלאי מקוה-ישראל)

הספר מכיל 320 עמוד ולמעלה מ-100 תמונות

מחיר הספר בל"כ 250 מיל - בכריכת בד 300 מיל

הצבא מאחרי קוצי הברזל

חלק א' מאת א. א. דוינגר

מחיי השבויים הגרמנים בסיביריה.

מחיר הספר בל"כ 100 מיל - בכריכת בד 125 מיל

בת-ציון חלק ב', כשלון

רומן מחיי ארץ ישראל י. בורלא

כרך ראשון בשם "במצר" הופיע לפני חודש

מחיר כל כרך בל"כ 125 מיל - מכורך בד 155 מיל

יצא לאור ונכנס למכירה:

מלחמת העמים

(יומן) ספר ג'

מאת מרדכי בן הלל הכהן

הספר השלישי מכיל חומר רב
ומענין מומן המלחמה והגרוש
בארץ-ישראל (שנת תרע"ז). כמו
שני הכרכים הקודמים, ככה גם
הכרך הזה נקרא בענין רב.

מחיר הספר 200 מיל בלי כריכה
250 מיל מכורך

נמצאים גם למכירה שני הספרים
מלחמת העמים הקודמים וחמשת
הספרים "עולמי".

המכירה הראשית:

בימ"ס "מוריה" תל-אביב, ירושלים, חיפה, פתח-תקה.
עפולד, טבריה, וכפר-סבא.

"למען הספר"

מרכז לספרות העברית

מכירת ספרים בתשלומים לשעורים בכל שבוע או בכל חודש

החתימה על כל הספריות נמשכת

נתקבלו למכירה הרבה ספרים מקוריים ומתורגמים

למכירה ראשית:

מחקרי לשון	מאת מ. ב. שניידר המחיר	20 מיל
דקדוק עברי	" " " "	70 "
תורת הדקדוק ב"ח	" " " "	170 "
תורת הלשון	" " " "	520 "
בהתפתחותה ד"ח	מאת פרופ' שץ	100 "

(מקודם נמכר במחיר 250 מיל)

למוכרי ספרים ולספריות - הנחה

משלוח ספרים לכל הארצות. פרוספקטים וקטלוגים -
לכל דורש.

הכתובת:

"למען הספר", תל-אביב (א"י), אלנבי 37

בחז"ל: „Lemaan Hasefer“, Tel-Aviv (Palestine), Allenby 37

קוּמְפֶדְקֵט שֶׁל «מֵאֲזֻנִים»

„מֵאֵה וְעֶשְׂרִים סוֹפְרִים עֲבָרִים נִתְּנוּ לִמְאֻזִּים בַּמֶּשֶׁךְ

שֶׁנֶּתְנוּ הָרֵאשׁוֹנָה מִמִּטְבַּ פְּרֵי רוּחִם. —

(מֵתוּךְ - אֵל הַסּוֹפְרִים וְהַקּוֹרְאִים בְּגִלְיוֹן מֵט-ג)

וּמִפְּנֵי זֶה - צָרִיךְ לְהִמְצֵא בְּכָל בֵּית עֲבָרִי
הַקּוּמְפֶדְקֵט הַמְּלֵא שֶׁל „מֵאֲזֻנִים”
שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה

50 גְּלִיוֹנוֹת (יֹתֵר מִ-800 עֲמוּדִים) - בְּכִרִיכַת בַּד מֵהוֹדְרָה.

בְּהִזְמִינֹת לַפְּנוֹת עַל-פִּי הַכְּתָבֶת:
הַנְּהַלֵּת „מֵאֲזֻנִים”, ת. ד. 50 תֵּל-אֲבִיב

בְּכִדֵי לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ שׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ - הַחֲלֹטְנוּ לְמַסּוֹר אוֹתוֹ לְמַכִּירָה
בְּחֲצֵי מַחִיר הַחֲתִימָה לְשָׁנָה ז' א ב-500 מִלָּה מְכוֹרֶךְ 570 מִלָּה.

יְהִי רֵאשׁוֹן-לְצִיּוֹן וְזָכְרוֹן יַעֲקֹב „כְּרֵמֶל מְזֻרְחִי”

(אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל)

יִיז, קוֹנֵי אֶקָה, אֶרְקָה וְלִיקָר

אוֹתוֹת כְּבוֹד וְהַצְטִינּוֹת:

הַמְּבוֹרָג 1897 פְּרִיז 1900
וִינָה 1906 טוֹרִינוֹ 1911
מוֹסְקוֹבָה - - - 1923
וּמְבֵלִי לֹנְדוֹן - - 1926
יֶפוֹ תֵּל-אֲבִיב - - 1926

הַמְּשָׂרָד הַמְּרְכֻזִי:

רֵאשׁוֹן-לְצִיּוֹן, אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל
סְנִיפִים וְסוֹכְנוֹיּוֹת:

אֶסְיָה:
בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל - חֲבֵרַת „כְּרֵמֶל מְזֻרְחִי” - יְרוּשָׁלַיִם
תֵּל-אֲבִיב, יֶפוֹ, חֵיפָה, צֶפֶת וְכָל הַמּוֹשְׁבוֹת הָעֵבְרִיּוֹת.
בְּסוּרִיָּה - חֲבֵרַת „כְּרֵמֶל מְזֻרְחִי”-בִּירוֹת, דְּמֶשֶׁק חֵלֶב-
בְּהוֹדוֹ - בּוֹמְבֵיי.
בְּמִזְרַח הַרְחוֹק - חֲבֵרַת „כְּרֵמֶל מְזֻרְחִי” - שְׁנַהֲאֵי.

אִירוֹפָּה:
בְּאַנְגְּלִיָּה - חֲבֵרַת „פְּלוֹיִן” שוֹרְדִיטֶשׁ 1789 - לֹנְדוֹן
בְּשׁוֹוִיצְרִיָּה - גִּנְפָה, בְּגֵרְמַנְיָה-בְּרַלִּין, בְּצִיְכוֹסְלֹבְקָה-
בְּרוֹסְקָה, בְּאוֹסְטְרִיָּה - וִינָה, בְּפּוֹלֹנְיָה - וְרֶשֶׁה, בְּרֻנְצִיג.
בְּדַנְיָה - חֲבֵרַת „כְּרֵמֶל” קוֹפֶנְהַגֵּן, בְּהוֹלְנַד - אַמְשְׁטֶרְדָם.
בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית - נְיוֹ-יֹרֶק, בְּאַרְגֵּנְטִינָה - בּוֹיֶנְס-אַיֶרֶס.
בְּבְּרֻזִילְיָה - רִיבֵּרְדִי-נִירוֹי.
אֶפְרִיקָה:
בְּמִצְרַיִם - חֲבֵרַת „כְּרֵמֶל מְזֻרְחִי”, קַהִירוֹ, אֶלְכְּסַנְדְּרִיָּה.
פּוֹרט־סַעִיד, סוּאַץ, מְנַסְרָה, טְרַנְסוֹל, יוֹהַנֶּסְבֵּרְג.
אֹסְטְרָלִיָּה:
מֵלְבוּרְן.
נְיוֹ-זֵלַנְד:
אוֹקְלַנְד, הַסְטִינְגַס.

בְּהוֹצָאָה

א. י. שטיבל

תֵּל-אֲבִיב

רְחוֹב יִבְנָה 19 • ת. ד. 237

יֵצְאוּ לְאוֹר הַסְּפָרִים הַחֲדָשִׁים:

- (א) הַתְּקוּפָה כו-כו, 728 עֲמוּדִים
- (ב) הַסּוּחַר מוֹיִנִּיצִיָּה
מֵאֵת ו. שְׁקֶסְפִיר, תְּרַגְס ש. הַלְקִין
- (ג) הַמֶּלֶךְ אֲדִיפּוֹס
לְסוֹפּוֹקְלֶס, תְּרַגְס ש. שְׁטֵרְנִיחֹבְסְקִי
- (ד) זֻגּוֹת,
חֶלֶק ב' מֵאֵת א. שְׁטֵינְמָן
- (ה) נְפּוֹלִיּוֹן, חֶלֶק א'
מֵאֵת אֵמִיל לוֹדוֹיג, תְּרַגְס י. לּוֹפְכֵן

להשיג

בבתי מסחר ספרים

„מוריה”

ובכל

בתי

מסחר

הספרים

שבארץ.